

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА - СИРМИЈУМ

МАСТЕР РАД

Тема

**УМЕТНОСТ НАИВЕ КАО ПРОВОКАЦИЈА ЗА РАД СА
ДЕЦОМ У ВРТИЋУ**

Предмет

МУЗИЧКО СЦЕНСКИ ИЗРАЗ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА

Ментор:

др Марија Александровић Стајић, проф.

Студент:

Александра Ђурђевић

бр.индекса: 1/22М

Сремска Митровица, 2025.

НАЗИВ/ТЕМА СТРУЧНО ИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА:

„ Уметнот наиве као провокација за рад са децом у вртићу“

ПОДАЦИ О СТУДЕНТУ:

Презиме, име једног од родитеља, име: Ђурђевић, Драган, Александра

Адреса: Сутјеска 8, 11000 Београд

Број телефона: 060/755-70-21

е-meil: djurdjevic017@gmail.com

Број индекса: 1/22М

Студентски програм: Струковни мастер васпитач

Година уписа: 2022/2023 год.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

др Марија Александровић Стајић, Професор струковних студија, Ликовна култура са методиком у Високој школи струковних студија – Сирмијум Ср. Митровица

ПОДАЦИ О САРАДНИКУ ПРАКТИЧАРУ:

Чаировић Катарина, стручни сарадник педагог у ПУ „Peekaboo“, Београд,

тел: 064/800-11-85

УСТАНОВА У КОЈОЈ ЈЕ ОБАВЉЕНО ИСТРАЖИВАЊЕ:

ПУ „Peekaboo“, Београд, Јелисавете Начић 13, bgd.peekaboo@gmail.com

Захвалница

Захваљујем се менторки на стручној помоћи, корисним саветима и континуираној подршци током израде овог мастер рада.

Њена стручност, стрпљење и сугестије значајно су допринеле квалитету рада.

Такође се захваљујем члановима комисије као и свим професорима који су током студија допринели мом академском развоју.

Мојој највољенијој снази – мом оцу, који је кроз цео мој живот био мој стуб подршке, инспирација и понос.

Хвала ти што си увек веровао у мене.

Твоја безусловна љубав, стрпљење и охрабрење давали су ми крила да наставим даље и да не одустанем. Свака реч, сваки осмех и твоја вера у мене уткали су се у сваки редак овог рада.

Овај рад је не само резултат мог труда, већ и твоја љубав која ме носила кроз све препреке.

Ово је за нас двоје.

Све што јесам и што постижем, захваљујем теби.

Хвала ти што си увек био ту, мој тихи херој, моја највећа животна радост и инспирација.

САЖЕТАК

Предшколско детињство представља осетљив период у коме деца интензивно развијају своју креативност, машту и начине комуникације са светом који их окружује. Један од важних задатака васпитача јесте да деци понуди разноврсне подстицаје који ће их охрабрити да истражују, стварају и уметнички се изражавају. У том контексту, уметност наиве издваја се као прикладан медиј за рад у вртићу. Њене карактеристике – искреност израза, поједностављена перспектива, јарке боје и симболичка интерпретација стварности – блиске су децјем ликовном изразу и чине је погодном као „провокацију“ за креативне активности у раном детињству (Јовичић, 2015).

Истраживање је осмишљено као квалитативна студија случаја са елементима акционог истраживања, реализовано у једној предшколској установи у Београду. Учествовала је једна хетерогена васпитна група деце узраста 5–6 година. Подаци су прикупљани применом систематског посматрања, фотографисања и видео-записа, анализом децјих радова и упитником за васпитаче, који је омогућио додатни увид у реакције и стваралачке процесе деце. Истраживање је реализовано током четири недеље кроз серију радионица које су обухватале посматрање дела наивних уметника, разговор и тумачење симбола, креативни израз у различитим техникама и заједничку рефлексију.

Резултати показују да је наивна уметност подстакла децу на маштовитије изражавање, богатију употребу симболичких облика и већу мотивисаност за групне дискусије и заједничко стварање. Васпитачи су уочили повећање децје пажње, радозналости и толеранције према различитим интерпретацијама. Кроз контакт са делима наиве развијано је интересовање за културно наслеђе, што је допринело формирању осећаја припадности и културног идентитета (Петровић, Д; 2019).

Закључује се да наивна уметност има значајан педагошки потенцијал у предшколском васпитно-образовном процесу, јер интегрише игру, уметнички израз и културно учење. Она може бити снажан ресурс у развоју креативности и симболичког мишљења, пружајући деци могућност да уметност доживе као простор слободе, истраживања и заједничког стварања (Vygotsky, 2004; Lowenfeld & Brittain, 1987).

Кључне речи: *наивна уметност, предшколско васпитање, креативност, културна баштина, провокација у учењу*

САДРЖАЈ

САЖЕТАК

УВОД.....	1
1. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ	3
1.1. Педагошка вредност уметности у раном детињству.....	3
1.2. Историјски развој наиве у свету	4
1.3. Наива у Србији – Ковачица као центар стваралаштва	6
1.4. Наива и дечји ликовни израз (паралеле и сродности).....	9
1.4.1. Једноставност форме и симболика.....	9
1.4.2. Интензивна употреба боја.....	9
1.4.3. Наративност и прича	10
1.4.4. Искреност и емоционалност	10
1.4.5. Развојне и педагошке импликације	10
1.4.6. Уметност као когнитивни и социјални подстицај.....	10
1.4.7. Интеграција уметности у наставни процес	11
1.4.8. Наива као мост између детета и културног наслеђа	11
1.5. Наива као провокација за рад са децом	12
1.5.1. Психолошке основе – машта и симболичко мишљење	12
1.5.2. Наива као модел слободе у изражавању	13
1.5.3. Подстицај емоционалне интелигенције.....	13
1.5.4. Уметност наиве као провокација у простору	15
1.6. Културни и идентитетски значај	17
1.7. Интегративни приступи у настави.....	17
2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА И АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА	19
2.1. Циљ и задаци истраживања.....	19
2.2. Узорак	19
2.2.1. Демографска структура узорка	20
2.2.2. Критеријуми избора узорка.....	20
2.2.3. Карактеристике узорка	21
2.2.4. Педагошки контекст	21

2.3. Методологија истраживања	23
2.3.1. Примењене методе истраживања	24
2.3.2. Синтеза података.....	25
2.4. Инструменти истраживања	26
2.5. Ток истраживања.....	28
2.5.1. Радионица 1: “Моја породица у бојама”	28
2.5.2. Радионица 2: „Чаробни пејзажи“	32
2.5.3. Радионица 3: “Прича на слици”	35
2.5.4. Радионица 4: „Наивни музеј у учионици“	38
2.5.5. Радионица 5: „Моје село у бојама – упознајемо наивну уметност“	41
3. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА.....	53
3.1. Дискусија.....	55
3.1.1. Наива као медиј развоја креативности.....	55
3.1.2. Наива и емоционални развој.....	56
3.1.3. Наива и социјализација	56
3.1.4. Упоредни осврт на теорије	56
3.1.5. Сопствено тумачење резултата	56
4. ЗАКЉУЧАК	59
Литература.....	63
ПРИЛОГ	65

УВОД

Уметност је одувек имала истакнуту улогу у људском животу, не само као средство естетског уживања већ и као простор за истраживање света, изражавање емоција и комуникацију између појединца и заједнице. У том контексту, наивна уметност заузима посебно место. Она се, иако дуго маргинализована у односу на академске уметничке токове, данас препознаје као аутентичан вид стваралаштва који пружа нове могућности за разумевање културе, друштва и психолошких процеса (Голубовић, В; 2011).

Посебно је занимљива веза између наивне уметности и дечјег стваралаштва. Наивни сликари, као аутодидакти, приступали су уметности спонтано и искрено, лишени академских правила и техничких ограничења. Управо та слобода, једноставност форме и снажна симболика у бојама и композицији приближавају овај уметнички израз дечјем погледу на свет. Дечји цртеж, као и дела наиваца, често одступа од реалистичне репрезентације, наглашавајући емоције, односе и симболичка значења (Lowenfeld & Brittain, 1987).

Савремена педагошка теорија наглашава важност уметности у процесу учења. Виготски (2004) истиче да машта представља један од кључних механизма когнитивног развоја, омогућавајући детету да преобликује искуства и ствара нове комбинације реалности (Vygotsky, S; 2004). Пијаже (1962) указује на значај симболичке игре као основе развоја мишљења (Piaget, J; 1962), док Ејснер (2002) уметност описује као специфичан начин мишљења, различит од вербално-логичког (Eisner, W; 2002). У том светлу, уметнички израз – а посебно онај који је близак детету, као што је наива – може имати снажан педагошки потенцијал.

Наива није само уметнички феномен већ и могуће средство педагошког рада. Кроз сусрет са њеним делима, деца добијају прилику да развијају креативност, да симболички изражавају сопствене емоције и односе, али и да се упознају са делом културног наслеђа. Ово је у складу са савременим концептима образовања као што је Reggio Emilia приступ, који децу види као активне истраживаче и креаторе сопственог знања, користећи уметност као један од „сто језика“ изражавања (Edwards, Gandini, & Forman, 1998).

Полазећи од ових теоријских оквира, овај рад има за циљ да истражи наивну уметност као провокацију за педагошки рад са децом предшколског и раног школског узраста. Конкретни задаци истраживања обухватају: анализу карактеристика наивне уметности у односу на дечји цртеж, разматрање њеног културолошког и педагошког значаја, као и реализацију радионица које ће омогућити увид у њен практични потенцијал.

Овако дефинисан приступ омогућава да се наива сагледа не само као уметнички израз већ и као моћан образовни инструмент, који може подстаћи целовити развој детета.

1. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

1.1. Педагошка вредност уметности у раном детињству

Наивна уметност представља уметнички правац који су, у највећем броју случајева, развијали аутодидакти, односно уметници без формалног академског образовања. Њихово стваралаштво карактерише искреност, непосредност и слобода израза, а управо то је разлог зашто је наива дуго била на маргинама званичне историје уметности. Критика је често описивала ова дела као „примитивна“ или „детињаста“, што се види и у раним теоријским текстовима о њој. Међутим, током 20. века наивна уметност добија легитимитет као аутентичан уметнички израз, чије вредности леже управо у слободи од канона и академских правила (Голубовић, В; 2011).

Основне карактеристике наивне уметности могу се груписати у неколико доминантних обележја.

- **Једноставност форме** – фигуре и предмети редуковани су на основне облике, што доприноси непосредности и читљивости израза.
- **Интензивна колористика** – боје су јарке, често неусклађене са реалношћу, али изузетно снажне у симболичком смислу.
- **Наративност** – већина слика представља причу, испуњену бројним детаљима који воде посматрача кроз визуелну нарацију.
- **Интуитивна перспектива** – простор је организован по унутрашњој логици аутора, а не према законима геометријске перспективе.
- **Израз искрености и наивности** – у делима нема претенциозности; њих краси свежина и аутентичност.

Све ове одлике доводе у директну везу наиву и дејје ликовно стваралаштво. Дете, слично као и наивац, не тежи академском реализму, већ настоји да цртежом исприча причу, да симболички означи оно што му је важно. Управо ова сродност чини наиву блиском и прихватљивом деци, па самим тим и изузетно погодном за педагошки рад (Lowenfeld & Brittain, 1987).

1.2. Историјски развој наиве у свету

Корени наивне уметности могу се пратити од краја 19. века, када се јављају први аутентични представници овог стваралачког израза у Европи. Најпознатији и најчешће помињан је француски сликар Анри Русо (Henri Rousseau, 1844–1910), чији рад представља својеврстан симбол наиве у светској уметности. Русо, по професији цариник, није имао академско образовање, али је својим делима створио јединствен поетски свет. Његове слике, као што су *Сан* (Le Rêve, 1910) (слика 1.) или *Картицанска жена* (La Charmeuse de serpents, 1907) (слика 2.), обилују фантастичним пејзажима, животињама и декоративним елементима. Иако је у свом времену био исмеван од стране критике, његов рад је касније добио високо признање и утицао на многе авангардне уметнике, укључујући Пабла Пикаса и Пола Сезана (Eisner, W; 2002).

Слика 1. Сан (*Le Rêve*, 1910)¹

¹ Извор: <https://myarthaus.com/products/le-reve-the-dream-date-period-1910-painting-oil-on-canvas-height-204-5-cm-80-5-in-widt>

Слика 2. Картицанска жена (*La Charmeuse de serpents*, 1907)²

Поред Француске, наива је стекла снажно упориште у руралним деловима Источне Европе, у Пољској, Мађарској, Румунији и Хрватској. У тим срединама наива је била тесно повезана са животом сељака и локалним традицијама. Уметници су кроз слике представљали пољопривредне радове, празнике, обичаје и живот у заједници, чиме је наива постала својеврсна „визуелна хроника“ колективног живота. За разлику од академских токова који су тежили индивидуализму и иновацији, наива је често задржавала колективне мотиве и препознатљиве теме блиске обичном човеку.

Значај наиве у светском контексту лежи управо у њеној способности да покаже како уметност може настајати изван институционалних и академских оквира, а да и даље носи високу естетску и културну вредност. Уметност наиваца указује да креативност није искључиво производ школованог знања, већ може да проистекне из животног искуства, традиције и личне маште (Winner & Hetland, 2007).

Наива је током 20. века добила све већу видљивост кроз изложбе и оснивање музеја посвећених овом правцу. Музеји наивне уметности у Јагодини (Србија), Хрватској (Хлебине), као и међународне колекције у Француској и Немачкој, сведоче о

² <https://www.musee-orsay.fr/en/artworks/la-charmeuse-de-serpents-9090>

глобалном интересовању за овај феномен. Данас је наива препозната као значајан део културне баштине, али и као инспиративан модел за педагошку и социјалну употребу.

1.3. Наива у Србији – Ковачица као центар стваралаштва

У Србији, наивна уметност има посебно место у културном животу, а село Ковачица у Војводини постало је средином 20. века њено најпрепознатљивије средиште. Ковачица је, захваљујући својим уметницима, стекла међународни углед и данас се препознаје као симбол српске наиве. Први талас ковачичких уметника појавио се непосредно након Другог светског рата, када су локални сељаци, углавном словачке националности, почели да сликају мотиве из свакодневног живота. Њихова дела убрзо су привукла пажњу јавности, јер су у себи садржала аутентичну комбинацију народних традиција, колористике и наративности (Петровић, Д; 2019).

Међу најзначајнијим представницима ковачичке школе наиве издвајају се Мартин Јонаш и Зузана Халупова.

- Дела Мартина Јонаша најчешће приказују сцене сеоског живота: пољопривредне радове, празнике, колективне прославе и обичаје. Његов стил одликује наративност и богатство детаља, због чега се његова уметност често описује као „визуелна хроника“ живота у Војводини. Познате његове слике су: Одлазак на пијацу (слика 3.), Сетва (слика 4.) и друге.

Слика 3. Одлазак на пијацу³

³ <http://www.naive-art-kovacica.com/sr/slikari/Martin-Jonas/9da38859-e6bb-4cb0-964f-8ba9f3e2302f>

Слика 4. Сетва⁴

- Зузана Халупова, са друге стране, стекла је препознатљивост по доминацији дечјих ликова у својим делима. Њене слике приказују децу стилизованих лица и крупних очију, са наглашеним емоционалним изразима. Управо је дете постало симбол њеног стваралаштва, представљајући метафору невиности и чистоте. Њена ппозната дела су: Зима (слика), Дечија игра (слика) и друге.

⁴ <http://www.naive-art-kovacica.com/sr/slikari/Martin-Jonas/9da38859-e6bb-4cb0-964f-8ba9f3e2302f>

Слика 5. Зима⁵

Слика 6. Дечија игра⁶

⁵ <http://www.naive-art-kovacica.com/sr/slike/Zuzana--Halupova/Decija-igra/da851d8d-0f75-4779-baf2-db9752db7ff5>

⁶ <http://www.naive-art-kovacica.com/sr/slike/Zuzana--Halupova/Decija-igra/da851d8d-0f75-4779-baf2-db9752db7ff5>

Ови уметници показали су да наива није пуко „хоби-сликарство“, већ снажан културни феномен који носи социјалну, емоционалну и естетску вредност. Притом, њихова уметност поседује и едукативни потенцијал. Због визуелне блискости децјем цртежу, дела ковачичких наиваца могу бити снажна инспирација у образовном процесу, омогућавајући деци да уоче да уметност не мора увек да следи академска правила, већ да може бити и простор слободе и креативности (Голубовић, В; 2011).

Музеј наивне уметности у Ковачици данас чува и промовише овај вид стваралаштва, организујући изложбе и едукативне програме, чиме се наставља традиција његовог повезивања са широм заједницом. На тај начин, ковачичка наива није само локални феномен већ и значајан део националне културне баштине који има место и у глобалном контексту.

1.4. Наива и децји ликовни израз (паралеле и сродности)

Веза између наивне уметности и децјег ликовног стваралаштва представља један од најинтересантнијих аспеката овог истраживања. Иако су наивни уметници одрасли, њихов израз често подсећа на цртеже и слике деце по својој непосредности, искрености и одсуству академских правила. Управо због тога се наива у педагошком контексту посматра као природна провокација за рад са децом.

1.4.1. Једноставност форме и симболика

И дете и наивац често одустају од репродукције реалних облика у корист симболичког приказа. Дете које нацрта мајку већу од куће или љубимца са крилима чини то да би истакло емоционални значај, а не да би следило законе реалистичне репрезентације. На сличан начин, уметници наиве користе непропорционалност, наглашене боје и фантастичке елементе да би дочарали лични доживљај стварности (Lowenfeld & Brittain, 1987).

1.4.2. Интензивна употреба боја

Боја у децјем цртежу има снажну симболичку улогу, она не мора бити верна стварности, већ често представља емоцију или асоцијацију. Наива показује исту тенденцију: небо може бити црвено, трава љубичаста, а сунце плаво, јер боја није само визуелни елемент већ носилац унутрашњих значења (Vygotsky, S; 2004).

1.4.3. Наративност и прича

Дечји цртеж је често испуњен детаљима који за дете имају причу; сваки објекат има функцију у визуелном наративу. Наива, као што се види у делима Мартина Јонаша, такође тежи приповедању: на једној слици може се препознати цео ритуал жетве или празнична свечаност. И у дечјем и у наивном изразу уметничко дело постаје визуелна прича која преноси искуство заједнице (Matthews, J; 2003).

1.4.4. Искреност и емоционалност

И наивна уметност и дечји радови лишени су снобизма и формалне „учене технике“. Њихова вредност лежи у искрености и емотивности. Док академска уметност често тежи техничком савршенству, и дете и наивац настоје да дочарају осећај, унутрашње стање и лични однос према свету (Eisner, W; 2002).

1.4.5. Развојне и педагошке импликације

Пијаже (1962) истиче да деца у узрасту од 5 до 7 година пролазе кроз фазу симболичке игре и интензивног когнитивног развоја, што се најјасније исказује у ликовним радовима (Piaget, J; 1962). Виготски (2004) додаје да је машта кључна у том процесу, јер омогућава детету да искуства комбинује и преобликује у нове облике (Vygotsky, S; 2004). У том смислу, сусрет са наивном уметношћу може бити снажан подстицај за децу, јер им омогућава да препознају сродност сопственог цртежа са „правом уметношћу“. То доводи до осећаја валоризације њиховог израза и повећања самопоуздања.

1.4.6. Уметност као когнитивни и социјални подстицај

Виготски (2004) у својој студији о машти истиче да је креативна активност у детињству не само игра већ и важан облик когнитивног развоја (Vygotsky, S; 2004).. Кроз машту, дете комбинује елементе стварности и трансформише их у нове облике, што доводи до вишег нивоа апстрактног мишљења. Наивна уметност, својим фантастичним пејзажима и слободним односом према реалности, управо подстиче тај процес.

Пијаже (1962) додаје да је у фази симболичке игре дете у стању да користи предмете и слике као представе нечег другог, што је темељ за развој симболичког мишљења (Piaget, J; 1962). Наива у том контексту нуди визуелне моделе који потврђују детету да је „нормално“ када сунце није жуто или када је мајка нацртана већом од куће. Та врста потврде охрабрује дете да се креативно изражава без страха од грешке.

Ејснер (2002) подвлачи да уметност није само дисциплина, већ начин мишљења, јер она нуди алтернативне когнитивне путеве за разумевање света (Eisner, W; 2002). У том смислу, наива у образовању није само „уметнички садржај“ већ и методолошки приступ, она подучава децу да различито гледају на стварност и да развијају критичко и симболичко мишљење.

1.4.7. Интеграција уметности у наставни процес

Савремени педагошки модели све више наглашавају интеграцију уметности у све сегменте наставног и васпитног процеса. Уместо да уметност постоји као изолован предмет (нпр. „ликовно“), она постаје полазиште за интердисциплинарске активности:

- у математици – развој појма пропорција и симетрије кроз анализу наивних слика,
- у језику – креирање прича инспирисаних уметничким делима,
- у историји и култури – разумевање традиције и локалне заједнице кроз анализу мотива у наиви,
- у социо-емоционалном развоју – дискусија о емоцијама и односима приказаним у сликама.

Reggio Emilia приступ инсистира да се уметност не посматра као „илустрација“ знања већ као равноправан извор учења. Наивна уметност је у том контексту посебно погодна јер у себи носи и уметничку и културолошку компоненту: дете истовремено учи како да ствара и како да разуме традицију своје заједнице (Mesquita-Pires et al., 2022).

1.4.8. Наива као мост између детета и културног наслеђа

У Србији и ширем региону, наива није само уметност већ и значајан део културног идентитета. Кроз радионице и едукативне програме, деца могу да препознају

своје корене и локалну традицију у делима ковачичких уметника. На тај начин, наива постаје посредник између личног и колективног искуства: дете у својим цртежима изражава личне емоције, док у радовима наиваца препознаје причу о својој заједници (Петровић, Д; 2019).

Овај двоструки слој (лично–колективно) уједно је и основа за развој емоционалне интелигенције, о чему пише Стошић (2020). Дете кроз уметност учи да препозна и именује емоције, како своје тако и туђе, што је један од кључних елемената у развоју социјалних компетенција.

Наивна уметност у педагошком контексту, посматрана кроз Reggio Emilia и савремене теорије уметничког образовања, представља снажан инструмент за интегрисано учење. Она није само „слика“ коју дете гледа, већ изазов који покреће мишљење, наратив, симболизацију, емоционални израз и културну идентификацију.

Због своје блискости децјем изразу и богатства културних значења, наива може постати један од најмоћнијих алата у савременом васпитно-образовном процесу.

1.5. Наива као провокација за рад са децом

Наивна уметност, као уметнички израз који је по свом карактеру непосредан, искрен и лишен формалних академских правила, показује изузетан потенцијал у педагошком контексту. Њена блискост са децјим цртежом чини је идеалним медијумом за провокацију децје креативности и увођење у процес активног учења.

1.5.1. Психолошке основе – машта и симболичко мишљење

Један од кључних разлога због којих је наива драгоцен у раду са децом јесте њена сродност са симболичким мишљењем. Дете у предшколском и раном школском узрасту често користи симболе да изрази осећања и односе – на цртежу мајка може бити већа од свих других, а љубимцу могу бити додата крила да би симболисао блискост и машту. Наива, у својој суштини, примењује исти принцип: величина, боја и облик нису подређени реалности, већ емоционалном значају (Piaget, 1962; Vygotsky, 2004).

Слика 7. Пример дечијег цртежа предшколског узраста

1.5.2. Наива као модел слободе у изражавању

У педагошком процесу често се јавља ризик да дете усвоји осећај ограничења, да „погрешно“ црта ако сунце није жуто или трава није зелена. Наива разбија ту баријеру, показујући да је уметност простор апсолутне слободе. Управо због тога, наива делује охрабрујуће: деца уочавају да уметници светског гласа раде исто што и они, користе машту да би створили нови визуелни универзум (Eisner, W; 2002).

1.5.3. Подстицај емоционалне интелигенције

Истраживања у области уметничког образовања показују да уметност није само когнитивна већ и емоционална активност. Кроз анализу наивних слика, деца препознају изразе лица, односе међу ликовима и симболичку употребу боја, што помаже развоју емпатије и емоционалне интелигенције (Стошић, М; 2020). На пример, у радовима Зузане Халупове, деца лако препознају радост, тугу или блискост, што подстиче дискусију о емоцијама и њиховом исказивању.

Слика 8. Клацкалица⁷

Деца узраста од шест година, гледајући ову слику, најчешће би је описала једноставно, емоционално и кроз сопствена искуства игре, породице и природе. Њихова интерпретација не би била аналитичка, већ пуна маште и непосредности.

На пример: „Ово је село где се сви играју;“ „Деца се љуљају на клацкалици и сви се смеју;“ „Мама и бака седе и гледају децу како се играју;“ „Овде је сунце јако и сви су весели;“ „Има коза, кокошака и цветова, баш као на селу кад идем код баке;“ „Ово је као празник, сви су се окупили;“ „Девојчице имају шарене сукње, као принцезе;“ „Псић скаче и хоће да се игра;“ „Сви су заједно, нико није тужан.“

Када би их васпитач питао шта мисле да се дешава, одговори би могли бити: „Можда је Ускрс, па су сви на пољу;“ „Деца су направила клацкалицу и сад се смеју;“ „Бака им је донела колаче;“ „Они беру воће у корпе;“ „Пас чува козу да не побегне.“

На питање шта им се највише допада, деца би најчешће издвајала боје („Баш су веселе боје!“), децу која се смеју („И ја бих се ту играо!“), или животиње („Погледај како је ова коза смешна!“).

Са педагошког становишта, овакви одговори показују да деца препознају колективну радост, блискост породице и животиња, као и лепоту природе. Њихова

⁷ <http://www.naive-art-kovacica.com/sr/slike/Zuzana--Halupova/Decija-igra/da851d8d-0f75-4779-baf2-db9752db7ff5>

интерпретација би била емотивна, искрена и прожета личним доживљајима; управо онако како наивна уметност и делује на децу: приближава им свет боја, емоција и заједништва на начин који могу да разумеју и осете.

1.5.4. Уметност наиве као провокација у простору

Појам провокација у савременој педагошкој пракси, пре свега у оквиру Reggio Emilia приступа, означава намерно створен уметнички, материјални или просторни подстицај који покреће децу на размишљање, истраживање и стварање. Провокација се не дефинише као задатак, већ као отворени позив на учење и откривање, који подразумева активно учешће детета у процесу конструисања значења (Rinaldi, C; 2006). Она у себи садржи елемент изненађења и подстицаја који ангажује децу радозналост и мотивацију, али и омогућава да се емоционални, когнитивни и сензорни доживљаји прожму у заједничкој активности.

У том контексту, уметност наиве показује изузетан потенцијал као провокација у простору, јер својом непосредношћу, богатом колористиком, једноставним формама и симболичком наративношћу подсећа на дечји израз. Њене визуелне карактеристике као што су искреност, топлина, хумор и поетичност, изазивају код деце емотивну реакцију и жељу за учешћем. Дела наивних уметника не представљају „учену уметност“, већ свет виђен очима маште, што их чини блиским дечјем искуству и природним мостом ка креативном истраживању (Lowenfeld & Brittain, 1987).

У Reggio Emilia педагошкој филозофији, простор се назива трећи васпитач јер својим уређењем и материјалима активно утиче на дечје мишљење и стварање (Malaguzzi, L; 1994). Ако се у тај простор уведе уметност наиве, она делује као естетска и културна провокација; позива децу на тумачење, игру и стварање сопствених визуелних целина.

Пример такве поставке може бити једна столица постављена у средишту простора, прекривена тканином са везом или комадом народне ношње, преко које је положена отворена књига са репродукцијом слике Зузане Халупове или Мартина Јонаша. Поред ње се налазе корпице са воћем, житом, природним материјалима, старим предметима и разнобојним тракама. Ова поставка није само визуелна декорација, већ позив на интеракцију: дете прилази, посматра, додирује, коментарише, премешта предмете и додаје нешто своје.

Васпитач у том процесу не нуди готове одговоре, већ поставља питања која усмеравају децу пажњу и подстичу дијалог:

- „Шта мислиш, ко је читао ову књигу?“
- „Зашто је сликар обојио сунце у наранџасто?“
- „Која би се прича могла догодити на овој столици?“

Тако се простор трансформише у место симболичке игре и истраживања уметности, у којем дете активно конструише смисао кроз искуство.

Кроз овакву провокацију, дете постаје ко-креатор значења, а не пасивни посматрач. Оно улази у „отворени наратив“ који му уметност нуди и надограђује га сопственим асоцијацијама и емоцијама. Када дете дода траку, воћку или комад тканине, оно не украшава слику, већ ствара сопствену интерпретацију у дијалогу са уметничким делом. На тај начин развија симболичко мишљење и разумевање да боје, облици и предмети могу носити скривена значења (Vygotsky, S; 2004).

Такве активности омогућавају интеграцију више облика учења:

- Сензорног, јер деца манипулишу различитим материјалима и текстурама;
- Когнитивног, јер препознају односе између предмета и визуелних симбола;
- Емоционалног, јер се идентификују са ликовима или ситуацијама на слици;
- Социјалног, јер у сарадњи са вршњацима стварају заједничке композиције.

Овај процес је истовремено и естетски и педагошки, јер повезује уметнички доживљај са децом потребом за игром, истраживањем и сарадњом.

Уметност наиве, постављена у простору као провокација, истовремено приближава децу и културном наслеђу. Предмети као што су марама, вез, сноп жита или стари дрвени прибор не делују као музејски експонати, већ као део живе приче у коју дете улази кроз игру и емоцију. На тај начин, деца не само да се сусрећу са традицијом, већ је поново осмишљавају у складу са сопственим искуством (Petrović, D; 2019).

Овај приступ има сличности са пројектом „Зрно“, који реализује предшколска установа „Наша радост“ из Смедерева, где се уметност и природа спајају у јединствену васпитно-образовну целину. У том пројекту, деца кроз интеракцију са материјалима из природе истражују појмове животног циклуса, заједништва и стварања. Слично томе,

уметност наиве као провокација спаја уметнички доживљај, културу и истраживање, подстицајући децу да препознају естетску вредност у свакодневним предметима и традицијским мотивима.

Провокација заснована на наиви има више нивоа деловања:

1. Когнитивни подстицај – дете уочава односе између уметности и стварности, развија критичко и симболичко мишљење;
2. Креативни подстицај – ствара слободно, без страха од грешке, схватајући уметност као простор личне интерпретације;
3. Емоционално-социјални подстицај – кроз заједничко тумачење и игру развија емпатију и сарадњу;
4. Културно-идентитетски подстицај – препознаје везу између уметности, породице и заједнице, градећи осећај припадности.

1.6. Културни и идентитетски значај

Упознавање деце са наивом није само развој креативности, већ и приближавање културном наслеђу. У Србији, кроз примере ковачичке школе наиве, дете упознаје живот и традицију свога народа. Тај аспект је важан јер васпитно-образовни процес има и функцију формирања културног идентитета и осећаја припадности заједници (Петровић, Д; 2019).

1.7. Интегративни приступи у настави

Наива у раду са децом може бити полазиште за интердисциплинарне активности:

- на часовима језика – деца могу писати приче инспирисане сликама,
- у математици – уочавати односе величина и пропорција,
- у социјалним наукама – дискутовати о животу у заједници, празницима и обичајима,

- у емоционалном развоју – препознавање и именовање осећања кроз визуелне симболе.

Оваква интеграција уметности у наставни процес у складу је са Reggio Emilia приступом и савременим педагошким теоријама које уметност виде као један од централних начина учења (Edwards et al., 1998; Mesquita-Pires et al., 2022).

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА И АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА

2.1. Циљ и задаци истраживања

Основни циљ овог истраживања јесте да се испита педагошки потенцијал наивне уметности као провокације у раду са децом предшколског узраста. Полази се од претпоставке да дела наивних уметника, својом непосредношћу, топлином и симболиком, могу бити снажан подстицај за развој креативности, емоционалног израза и разумевања културног наслеђа код деце.

Хипотеза истраживања гласи да контакт деце са наивним уметничким делима подстиче:

1. развој креативности и маште,
2. развој емоционалне интелигенције,
3. боље разумевање културног наслеђа.

Истраживање је спроведено кроз низ радионица које су интегрисале визуелне, вербалне и социјалне активности, а задаци су били:

- осмислити и реализовати радионице засноване на наивној уметности,
- пратити реакције деце током и након радионица,
- анализирати продуктивне резултате деце (цртеже, приче, дискусије),
- упоредити добијене податке са теоријским претпоставкама (Vygotsky, 2004; Piaget, 1962; Edwards et al., 1998).

2.2. Узорак

Истраживање је спроведено у једном предшколском одељењу и једном првом разреду основне школе на територији Сремске Митровице, обухватајући укупно 32 детета узраста од 5 до 7 година. Истраживање је спроведено у периоду од јануара до јуна месеца, текуће године. Овај узраст је изабран намерно, јер представља прелазни период између предшколског и почетног школског образовања, када се код деце

најинтензивније развијају симболичко мишљење, машта и креативни потенцијал (Lowenfeld & Brittain, 1987). У овом развојном добу деца показују висок ниво спонтаности у изражавању, склоност ка симболичкој игри и природну потребу за визуелним представљањем доживљаја, што чини овај период изузетно погодним за проучавање утицаја уметности наиве.

2.2.1. Демографска структура узорка

Полна структура узорка била је приближно уједначена – 17 девојчица и 15 дечака, што је омогућило поређење стваралачких израза и емоционалних реакција у односу на пол. Деца су долазила из различитих социо-економских и културних средина, што је допринело разноврсности узорка и омогућило сагледавање потенцијалних утицаја породичне културе на дечје уметничко изражавање.

Према подацима васпитача и учитеља, око 40% деце похађало је додатне ваннаставне активности (музичке и спортске секције), док је већина први пут систематски учествовала у програму заснованом на ликовном изражавању инспирисаном наивном уметношћу.

2.2.2. Критеријуми избора узорка

Избор узорка је извршен по намерном принципу погодности (purposive sampling), што је у складу са природом акционог истраживања у образовном окружењу. Као критеријуми за избор узорка узети су:

- узраст детета (5–7 година),
- учешће у редовним васпитно-образовним активностима,
- одсуство претходног систематског упознавања са наивном уметношћу,
- сагласност родитеља за учешће у истраживању.

Оваквим приступом омогућено је да се испитају спонтане реакције деце на наиву као нови естетски и педагошки стимуланс, без утицаја претходног познавања овог уметничког правца.

2.2.3. Карактеристике узорка

Узраст од 5 до 7 година представља развојну фазу у којој деца:

- почињу да развијају концепт симболичког представљања, што се огледа у игри, цртежима и спонтаном наративу (Piaget, J; 1962);
- показују спонтаност у ликовном изражавању и нису још под снажним утицајем академских стандарда (Vygotsky, S; 2004);
- развијају социјалне и комуникацијске вештине, што је од посебног значаја за групне радионице и колективне форме стваралачког рада (Edwards et al., 1998).

Према запажањима васпитача, већина деце из посматране групе имала је позитиван став према уметничким активностима и високу радозналост за визуелне садржаје. То је истраживању обезбедило погодну основу за праћење емоционалних, когнитивних и социјалних реакција у ситуацијама уметничког израза.

2.2.4. Педагошки контекст

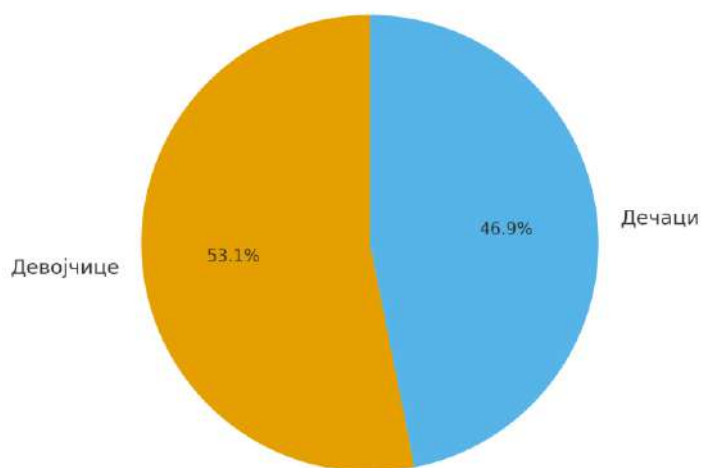
Деца која су била укључена у истраживање похађала су редовне ликовне активности у оквиру свог васпитно-образовног програма, али нису имала претходно искуство са систематским упознавањем наивне уметности. Управо та чињеница омогућила је да се наива уведе као нови визуелни и симболички подстицај, чиме се створила реална основа за праћење њеног утицаја на дечју машту, креативност и симболичко мишљење.

Оваква структура узорка пружила је могућност да се детаљно анализирају реакције деце на дела наивне уметности, како у индивидуалном, тако и у групном контексту. Узорак је тиме представљао репрезентативну слику предшколског узраста у природном образовном окружењу, што резултатима истраживања даје додатну валидност и примењивост у пракси.

Табела 1. Структура узорка деце у вртићу

Категорија	Показатељи	Број деце	Проценат (%)
Укупан број деце		32	100
Полна структура	Девојчице	17	53,1
	Дечаци	15	46,9
Узраст	5 година	10	31,2
	6 година	12	37,5
	7 година	10	31,2
Васпитна група	Старија група	18	56,3
	Припремна предшколска група	14	43,7
Социо-економски контекст	Хетероген (урбано и приградско порекло)	-	-
Искуство са уметношћу	Без претходног упознавања наиве	32	100

Полна структура узорка деце у вртићу

Слика 9. Полна структура узорка деце у вртићу

Слика 10. Расподела узраста деце у вртићу

2.3. Методологија истраживања

Истраживање је спроведено као квалитативно истраживање са елементима акционог приступа, чији је основни циљ био да се сагледа, разуме и протумачи начин на који деца предшколског узраста реагују на наивну уметност као педагошки и стваралачки стимуланс. Поред тога, истраживање је настојало да открије на који начин визуелни контакт са наивним сликама подстиче дечји креативни, емоционални и социјални развој у оквиру организованих радионица у вртићу.

Квалитативни приступ је изабран јер он омогућава дубље разумевање унутрашњих процеса и искустава деце, као и контекста у којем се она манифестују. За разлику од квантитативних метода које се заснивају на мерењу и статистичкој обради, квалитативна методологија омогућава сензитивно и контекстуално проучавање појава, што је посебно значајно када се истражује израз и понашање мале деце. Према Кресвелу (Creswell, 2014), овај приступ омогућава да истраживач „ухвати значење које испитаници придају својим искуствима и деловању“, што је у овом случају било кључно за разумевање начина на који деца доживљавају уметнички садржај.

Квалитативни приступ омогућио је:

- дубинско разумевање искуства деце, односно начина на који она перципирају, интерпретирају и визуализују уметничка дела;
- анализу симболичких значења у дечјим цртежима и усменим наративима;
- праћење емоционалних и социјалних реакција током активности у њиховом природном, вртићком окружењу (Creswell, 2014).

Истраживање је имало и елементе акционог приступа, што значи да је истраживач истовремено био и учесник у процесу — у улози посматрача, водитеља радионица и педагошког модератора. Акциони приступ омогућио је да се промена прати у реалном времену, кроз директно искуство деце током радионица и кроз постепено обликовање њихових реакција на визуелне стимулусе.

2.3.1. Примењене методе истраживања

Да би се остварио свеобухватан увид у понашање и израз деце, примењена је комбинација три међусобно повезане методе:

1. Посматрање – систематско и континуирано праћење дечјег понашања током радионица, са посебним освртом на:

- степен концентрације и усмерености пажње;
- мотивисаност и иницијативу у раду;
- начин сарадње са вршњацима;
- емоционалне реакције и невербални израз.

Посматрање је спроведено у природном окружењу вртића, што је допринело аутентичности података и смањило утицај спољашњих фактора.

2. Анализа продуката рада деце – тумачење и квалитативна анализа дечјих цртежа и визуелних израза као манифестација њиховог симболичког мишљења и емоционалног доживљаја. Посебна пажња посвећена је:

- избору мотива и боја,
- односу између ликова и симбола,

- наративним елементима који се јављају у визуелном облику.

Анализа продуката је омогућила да се препознају дубље когнитивне и емоционалне структуре које се не могу непосредно уочити у понашању деце.

3. Полуструктурисани интервјуи – кратки, спонтани разговори са децом одмах након радионица, током којих су деца описивала своје радове и образлагала своје изборе (на пример, зашто су користила одређене боје, облике или симболе). Ови разговори су помогли да се разумеју њихове интерпретације уметничког доживљаја и личне асоцијације.

2.3.2. Синтеза података

Комбинација наведених метода омогућила је добијање података који се међусобно надопуњују и потврђују, што је повећало валидност и поузданост истраживања. Посматрање је дало увид у спољашње понашање и емоционалне реакције, анализа продуката је открила унутрашње когнитивне и симболичке процесе, док су интервјуи осветлили деčју перспективу и свесни доживљај сопственог стварања.

Тако осмишљена методологија омогућила је свеобухватно сагледавање утицаја наивне уметности као педагошког средства које истовремено подстиче машту, комуникацију, сарадњу и емоционални развој деце у предшколском узрасту.

Табела 2. Преглед примењених метода истраживања

Метод	Опис примене	Циљ примене
Посматрање	Систематско праћење понашања деце током радионица, уз евиденцију елемената као што су пажња, мотивација, сарадња и емоционалне реакције.	Уочавање начина на који деца реагују на визуелне и педагошке стимулусе у природном окружењу вртића.
Анализа продуката рада	Интерпретација деçјих цртежа и визуелних композиција као израза креативног, симболичког и емоционалног мишљења.	Разумевање начина на који деца симболички представљају своја осећања, односе и утиске о уметничким делима.
Полуструктурисани интервјуи	Кратки разговори са децом након радионица, у којима	Сагледавање деçјег доживљаја наивне

	су објашњавала избор боја, симбола и мотива.	уметности и продубљивање разумевања њиховог стваралачког процеса.
--	--	---

2.4. Инструменти истраживања

У складу са дефинисаним циљевима истраживања, примењен је систем инструмената који је омогућио свеобухватно прикупљање података о реакцијама деце и анализу њихових креативних продуката. Инструменти су били осмишљени тако да комбинују визуелне стимулусе, практичне задатке и посматрачке листе, чиме је обезбеђено праћење различитих аспеката стваралачког процеса – когнитивног, емоционалног и социјалног.

1. Визуелни стимулуси

Као полазиште у активностима коришћене су репродукције дела наивних уметника. Избор је обухватао:

- радове Зузане Халупове, познате по приказима деце и породичних сцена са наглашеним емоционалним изразом;
- радове Мартина Јонаша, који кроз сцене из свакодневног живота у Војводини дочаравају топлину, наративност и хумор карактеристичан за наиву;
- поједине радове Анри Русоа, чији фантастични пејзажи и необична употреба боја подстичу децју машту и креативно мишљење.

Ови визуелни материјали коришћени су као иницијални стимулус за разговор, анализу и креативни рад. Деца су кроз посматрање и дискусију спонтано идентификовала емоције, симболе и приповедне елементе, што је представљало основу за даље активности.

2. Задаци за креативни рад

На основу приказаних уметничких дела, деци су давани различити облици активности који су укључивали индивидуални и групни рад. Задаци су били конципирани тако да подстичу спонтаност, маштовитост и симболичко мишљење, без наметања „исправних“ решења.

Главне активности обухватале су:

- цртање и сликање у слободној интерпретацији наивног стила (велике фигуре, снажна колористика, симболичке величине),
- бојење и комбиновање боја на неконвенционалан начин, где боја добија симболичко значење,
- причање прича инспирисаних сликама, што је омогућило интеграцију визуелног и вербалног израза.

3. *Списак посматрачких индикатора*

Током активности коришћена је стандардизована листа посматрачких индикатора, која је служила за систематско бележење понашања и реакција деце. Индикатори су били груписани у пет основних категорија:

- пажња и концентрација (да ли дете остаје усмерено на задатак, колико дуго траје ангажованост),
- мотивација (ентузијазам при приступу активности, иницијатива и упорност током рада,),
- креативност (оригиналност идеја, употреба боја, композиционо решење, инвентивност у приказу),
- емоционални израз (способност препознавања, именовања и визуелног приказивања емоција),
- социјална сарадња (спремност за размену идеја, уважавање туђих предлога и сарадњу у групи).

Посматрање је вршено дискретно, без ометања природног тока активности, како би се задржала спонтаност израза.

Комбинација ових инструмената омогућила је вишеслојно сагледавање ефеката наивне уметности на дечји развој. Репродукције су деловале као почетни визуелни подстицај, задаци су обезбедили простор за индивидуални и групни израз, а посматрачки индикатори омогућили су систематску анализу процеса и исхода активности. На тај начин је успостављена веза између визуелног, емоционалног и социјалног аспекта уметничког искуства детета.

Табела 3. Преглед примењених инструмената истраживања

Инструмент	Опис	Намена / Циљ примене
Визуелни стимулуси	Репродукције дела наивних уметника (Зузана Халупова, Мартин Јонаш, Анри Русо) коришћене као полазиште за анализу, разговор и креативно изражавање.	Подстицање децје перцепције, маште и симболичког мишљења путем уметничких дела блиских децјем сензибилитету.
Задаци за креативни рад	Цртање, сликање и приповедање инспирисано наивном уметношћу, уз слободну употребу боја, облика и симбола.	Подстицање креативности, емоционалног израза и интеграције визуелног и вербалног мишљења код деце предшколског узраста.
Списак посматрачких индикатора	Листа за систематско праћење пажње, мотивације, креативности, емоционалног израза и сарадње током активности.	Објективно бележење понашања и реакција деце ради анализе ефеката наивне уметности као педагошког подстицаја.

2.5. Ток истраживања

2.5.1. Радионица 1: “Моја породица у бојама”

Припрема:

У оквиру прве радионице деци су приказане репродукције наивних слика које представљају породичне сцене. Избор визуелних материјала био је пажљиво осмишљен како би се код деце подстакао интерес за теме блиске њиховом личном искуству, али представљене на нетрадиционалан, симболички начин. Изабрана су дела у којима је однос између чланова породице наглашен кроз непропорционалне размере фигура, наративност сцене или емоционалну употребу боја. Слика 11. приказује децу која се баве обликовањем и слагањем различитих боја и облика, што савршено одговара идеји радионице „Моја породица у бојама“, где је циљ да деца кроз боју и облик изразе чланове своје породице, заједништво и топлину дома.

Оваква активност одговара и стилу наивних уметника, који кроз јарке боје и једноставне форме приказују блиске, породичне теме.

Слика 11. Деца експериментишу са бојама и облицима у радионици „Моја породица у бојама“.

Васпитач је са децом водио уводни разговор током којег су деца анализирали слике: ко се на њима налази, које боје доминирају, да ли постоје „већи“ и „мањи“ ликови и шта те разлике могу да значе. Разговор је био усмерен на разумевање симболичког приказа односа и емоција, као и на развијање способности интерпретације визуелних знакова.

Циљ ове фазе био је да деца схвате да уметнички приказ не мора бити реалистичан, већ може имати симболичку и емоционалну функцију – да боја, величина или облик могу служити као начин изражавања осећања (Lowenfeld & Brittain, 1987).

Реализација:

Након дискусије, деци је дат креативни задатак:

„Насликај своју породицу, али онако како је ти доживљаваш. Онај ко ти је најважнији може бити највећи. Онај ко је највеселији може бити у најсветлијим бојама. Ако некога замишљаш као посебног, можеш му додати крила, круну или нешто што га чини јединственим.“

Деца су показала висок ниво мотивације и ентузијазма. Радови су настајали спонтано, без осећаја ограничења, а деца су користила симболе и боје да дочарају своје унутрашње доживљаје. Уочено је да је активност код већине деце изазвала снажне емоционалне реакције и лични ангажман.

Неколико примера је посебно илустративно: једно дете је нацртало мајку већу од куће уз објашњење да је „мама најважнија особа у животу“, док је друго дете приказало свог љубимца са крилима, објашњавајући да би желело да „паса поведе свуда са собом“. Ови изрази указују на развијено симболичко мишљење и емоционалну транспарентност у дејем визуелном језику.

Резултати:

- Већина радова показала је наглашене непропорционалности у величини фигура – чланови породице приказани су према емоционалном значају, а не стварним димензијама.
- Боје су често имале симболичко значење: црвено срце изнад мајке, љубичаста боја за сестру која „обожавала љубичасто“, плаве руке за оца „који ради са водом“.
- У разговорима након активности деца су аргументовано објашњавала своје изборе, што указује на развој рефлексивног мишљења и способности вербализације унутрашњих доживљаја.

Анализа:

Радионица „Моја породица у бојама“ показала је да контакт деце са наивном уметношћу може бити снажан подстицај за развој симболичког мишљења, емоционалног израза и личног идентитета.

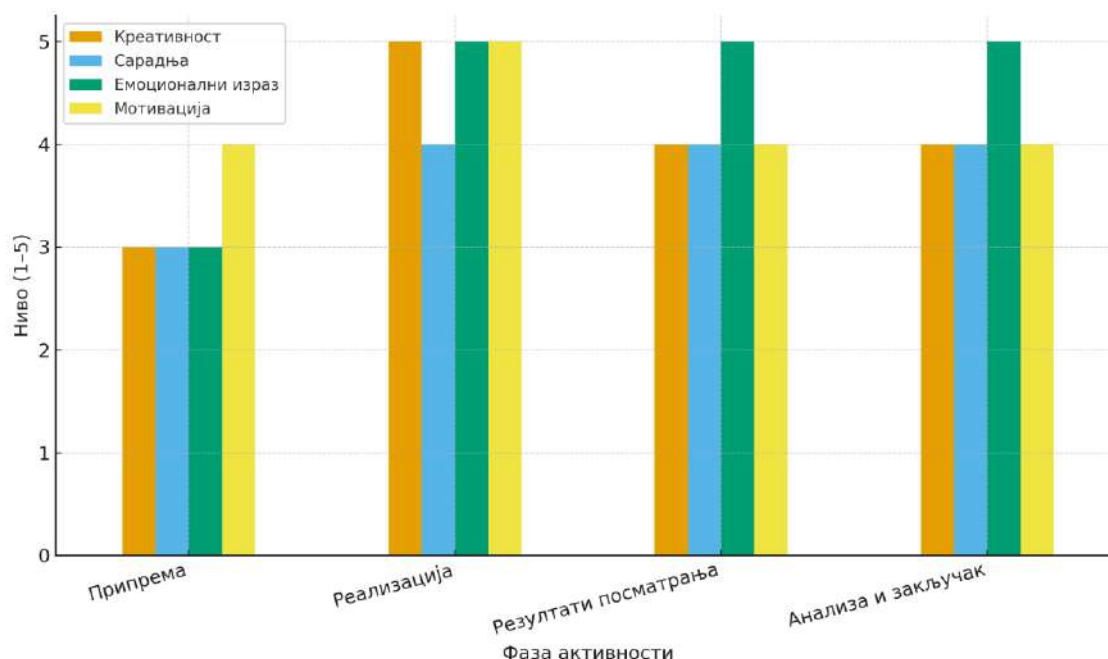
У складу са Пијажеовом (1962) теоријом симболичке игре, деца су кроз цртеж не само приказивала, већ и интерпретирала своје емоције и односе, чиме су спонтано

повезивала унутрашње доживљаје и спољашње представе (Piaget, J; 1962). Истовремено, ова активност потврђује Виготсков (2004) став да је машта „креативна реконструкција искуства“ – деца су сопствене релације и осећања претворила у визуелне симболе који имају лични и комуникативни смисао (Vygotsky, S; 2004).

Радионица је, дакле, функционисала као мост између уметничког и психолошког развоја, омогућавајући деци да путем визуелног језика и симболичке игре изразе оно што често не могу речима.

Табела 4. Приказ етапа радионице „Моја породица у бојама“

Фаза активности	Опис реализације
Припрема	Деца су приказане репродукције наивних слика са породичним сценама. Васпитач је водио разговор о бојама, фигурама и емоцијама, како би се учила симболика у уметничком приказу.
Реализација	Деца су добила задатак да насликају своју породицу према личном доживљају, користећи боје и облике као симболе осећања и односа.
Резултати посматрања	Уочене су непропорционалности фигура и симболичка употреба боја. Деца су спонтано образлагала своје изборе и показала висок степен ангажованости.
Анализа и закључак	Радионица је показала да наива делује као подстицај за емоционални и когнитивни развој. Дечји радови показују спонтаност, симболичност и маштовитост.

Слика 12. Графички приказ нивоа креативности, сарадње, емоционалног изрази и мотивације по фазама радионице „Моја породица у бојама“

2.5.2. Радионица 2: „Чаробни пејзажи“

Припрема:

За ову радионицу као инспирација коришћени су радови Анри Русоа и ковачичких наиваца, познатих по снажној колористици и често „неприродној“ употреби боја. Деца су приказане репродукције на којима је сунце црвено, трава љубичаста или животиње приказане у необичним бојама. Након посматрања, васпитач је водио разговор: „Да ли сунце увек мора бити жуто?“, „Шта мислите, шта се дешава ако је трава љубичаста?“, „Може ли река да буде било које боје?“ Циљ ове фазе био је да деца схвате да у уметности боје нису ограничене природним изгледом, већ могу имати симболичко значење (Vygotsky, S; 2004). На слици 13. приказана је сцена истраживање боја, текстуре и материјала. Деца у овој активности креирају „свет у кутији“ односно минијатурне пејзаже инспирисане наивним сликарством, где се природа и машта прожимају. Зелена боја као доминантна симболизује траву, поља и живот, мотиве честе у радовима уметника као што су Јонаш и Халупова.

Слика 13. Истраживање боја и материјала у радионици „Чаробни пејзажи“.

Реализација:

У задатку „Насликај свој чаробни пејзаж“, деци је објашњено да небо не мора бити плаво, трава не мора бити зелена. Могу да изаберу боје које најбоље показују како виде или осећају свет.

Током активности, деца су се врло слободно изражавала. Једно дете је нацртало плаво сунце и објаснило да је то „сунце ноћи које светли само у сну“. Друго је приказало љубичасту реку јер је „река весела, а то је омиљена боја“. Уочено је да су деца спонтано коментарисала радове једни других, охрабрујући се у експериментисању са бојама.

Резултати:

- У свим радовима присутна је слободна употреба боја, без осећаја да постоји „погрешно“ решење.
- Деца су често повезивала боје са својим личним доживљајима и унутрашњим осећањима.

- У разговорима након активности показала су богату маштовитост у интерпретацији: „Ово дрво је ружичасто јер је срећно“, „Моја планина је жута јер је сунчана и весела“.
- Током рада примећена је висока мотивација и позитивна емоционална атмосфера, деца су делила идеје и смејала се, што је повећало социјалну сарадњу.

Анализа:

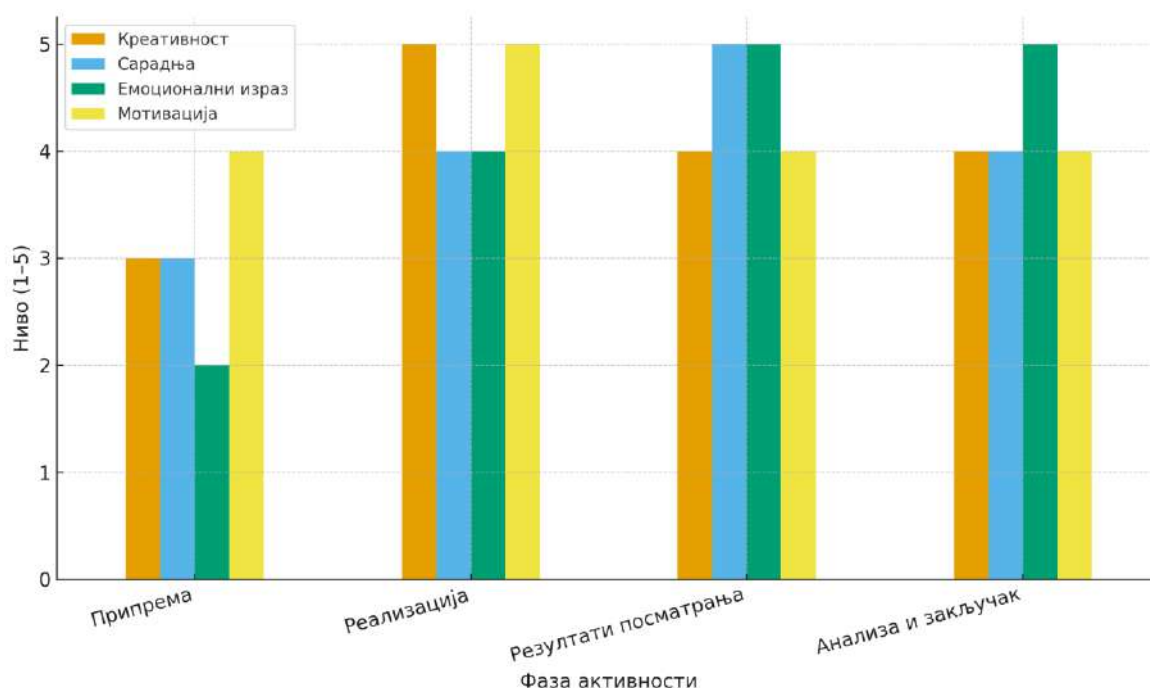
Ова радионица је потврдила Виготсков (2004) став о машти као кључном фактору у креативном развоју деце (Vygotsky, S; 2004). Деца нису имитирала стварност, већ су је преобликовала и трансформисала у симболички систем који одговара њиховом доживљају света. Према Ејснеру (2002), уметност није само репродукција стварности, већ начин размишљања – управо то је овом радионицом постигнуто (Eisner, W; 2002).

„Чаробни пејзажи“ омогућили су деци да схвате да боје нису само декоративни елемент, већ носиоци значења и емоција. Истовремено, активност је подстакла не само индивидуални креативни израз, већ и сарадњу, јер су деца коментарисала радове једни других и делила идеје.

Табела 5. Приказ етапа радионице „Чаробни пејзажи“

Фаза активности	Опис реализације
Припрема	Деца су приказани радови Анри Русоа и ковачичких наиваца, познати по снажној колористици и симболичкој употреби боја. Разговор је вођен о значењу боја и слободи у њиховом избору.
Реализација	Деца су добила задатак да насликају свој „чаробни пејзаж“, користећи боје које најбоље одражавају њихов доживљај света. Подстицана је маштовитост и слободна употреба боја без ограничења реализмом.
Резултати посматрања	Уочено је да су деца користила нетрадиционалне боје (плаво сунце, љубичаста река, жута планина) као израз емоција. Атмосфера је била позитивна, уз висок степен сарадње и креативности.
Анализа и закључак	Радионица је потврдила развој симболичког и креативног мишљења. Боје

су добиле функцију симбола емоција, што је подстакло и вербално и визуелно изражавање деце.

Слика 14. Графички приказ нивоа креативности, сарадње, емоционалног изрази и мотивације по фазама радионице „Чаробни пејзажи“

2.5.3. Радионица 3: “Прича на слици”

Припрема:

У овој радионици коришћена је репродукција наивне слике са више ликова и радњи, на пример, сцена празника или заједничког рада у пољу. Васпитач је најпре са децом водио разговор, постављајући подстицајна питања:

- „Ко су ови људи на слици?“
- „Шта мислите да се дешава?“
- „Шта ће бити после овог тренутка?“

Циљ је био да деца науче да „читају“ визуелне елементе као причу, чиме се подстиче њихова машта и развија наративна компетенција (Matthews, J; 2003). Слика 15. приказује децу која, инспирисана наивним сликарством, заједно стварају своју

причу на основу репродукције уметничког дела. Кроз игру и разговор, она развијају машту и уметнички израз.

Слика 15. Деца посматрају репродукцију дела наивне уметности и стварају своју „причу на слици“, користећи природне материјале и предмете као подстицај за машту и истраживање.

Реализација:

Након почетне дискусије, свака група деце добила је задатак да заједнички осмисли наставак приче коју су видели на слици. Једна група је, на пример, закључила да „људи иду на свадбу“, док је друга група рекла да „чекају празник у селу“. Потом су деца добила материјал за цртање и задатак да прикажу „следећи кадар“ приче – као да слика наставља да се развија у стрип.

Резултати:

- Деца су била изузетно мотивисана да заједнички надограђују идеје.
- Уочено је да су радови често имали карактер „стрип-кадра“, где је више сцена било смештено у један цртеж.
- У дискусијама након рада, деца су објашњавала зашто су изабрала одређене мотиве, на пример: „Ово је свадба јер сви носе лепу одећу и свира музика.“
- Примећена је висока сарадња међу децом, јер су у групама договарали ток приче и заједничке детаље у цртежу.

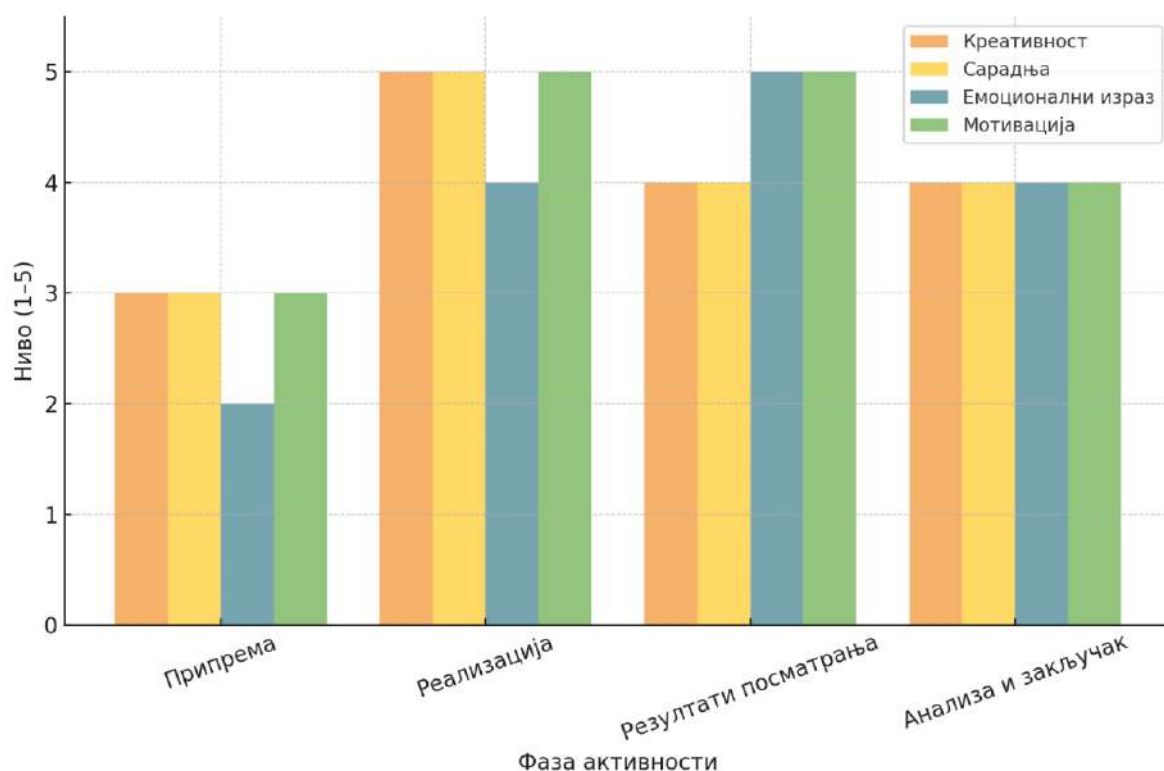
Анализа:

Ова радионица показала је да наива може бити снажан медиј за развој наративног мишљења. Деца су учила да визуелне елементе повезују у смисаону целину, а потом да их надограђују кроз сопствену креацију. На тај начин, слика је постала „прича која се наставља“, што је подстакло и усмено и ликовно изражавање.

У складу са Ејснеровом (2002) тезом да је уметност начин мишљења, радионица је показала како деца кроз визуелни медиј не само да стварају слике, већ и конструишу наративе и значења (Eisner, W; 2002). Осим развоја језичких и когнитивних способности, радионица је унапредила и социјалне вештине: сарадњу, слушање других и колективно доношење одлука.

Табела 6. Радионица 3: „Прича на слици“

Фаза активности	Опис реализације
Припрема	Деци је приказана наивна слика са више ликова и радњи (сцена празника, рада у пољу). Вођен је разговор уз подстицајна питања која развијају машту и наративно мишљење.
Реализација	Групе деце су осмишљавале наставак приче и приказивале га цртежом као „следећи кадар“. Подстицана је сарадња и заједничко стварање.
Резултати посматрања	Деца су показала висок степен мотивације, сарадње и маштовитости. Радови су имали карактер „стрип-кадра“, са више сцена у једном приказу.
Анализа и закључак	Радионица је подстакла развој наративног мишљења, сарадњу и социјалне компетенције. Деца су повезивала визуелне елементе у смисаону целину и конструисала причу кроз уметност.

Слика 16. Ниво креативности, сарадње, емоционалног израза и мотивације по фазама радионице „Прича на слици“

2.5.4. Радионица 4: „Наивни музеј у учионици“

Припрема:

Деци је најпре објашњено шта је музеј и приказане су фотографије стварних изложби уметничких галерија и музеја. Разговор је вођен о томе зашто се уметничка дела излажу, како изгледа изложбени простор и ко све може бити публика. Потом је постављено питање: „Како бисмо могли да направимо свој музеј у нашој учионици?“ Овај увод је имао за циљ да деца разумеју да уметност има вредност која се може представити и другима, чиме се развија осећај самопоуздања и културне припадности (Edwards, Gandini, & Forman, 1998). Слика 17. приказује завршну фазу процеса, односно постављање „изложбе“ дејих радова, што је суштина радионице „Наивни музеј у учионици“. Деца овде преузимају улогу уметника и кустоса: представљају своје радове, посматрају их, разговарају о бојама и облицима. Простор је визуелно уређен као мини-галерија са мотивом дрвета, што наглашава заједништво и раст, важне вредности и у наивној уметности.

Слика 17. Поставка дејјих радова у оквиру радионице „Наивни музеј у учионици“.

Реализација:

Деца су добила задатак да осликају сопствена дела у стилу наивне уметности – са карактеристичним великим фигурама, снажним бојама и наглашеном наративношћу. Након што су радови завршени, организована је изложба у учионици. Радови су окачени на зидове и паное, а поред сваког рада постављен је „натпис“ са именом аутора и насловом дела. Деца су добила улогу кустоса – свако је представљао свој рад и објашњавао га родитељима и вршњацима.

Резултати:

- Деца су са великим поносом представљала своје радове и била мотивисана да говоре о њиховом значају.
- Родитељи су са интересовањем учествовали у „посети музеју“ и истицали су маштовитост и сигурност дејјег израза.
- Ученици су уочили да њихов креативни рад има вредност која се може делити са другима, што је допринело њиховом осећају самопоуздања и личне компетенције.
- Сараднички рад на организацији изложбе (уређивање простора, распоред радова, припрема натписа) омогућио је развој колективне одговорности и тимског духа.

Анализа:

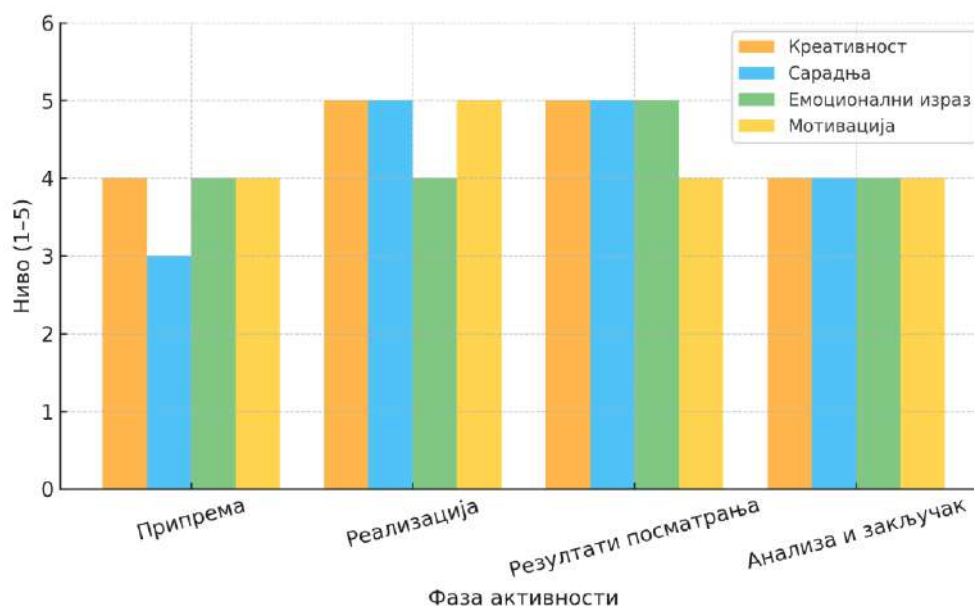
Ова радионица је представљала кулминацију истраживачког процеса. У духу Reggio Emilia приступа, где се уметност схвата као један од „сто језика деце“, изложба је постала простор дијалога између деце, васпитача и родитеља (Edwards et al., 1998). Дете није било само стваралац, већ и тумач сопственог дела, што подстиче метакогнитивну свест – способност да размишља о свом креативном процесу.

Радионица је такође показала како уметност може да функционише као медијум за изградњу заједнице: радови нису остали само лични изрази, већ су постали део заједничког простора који окупља и децу и одрасле. На тај начин је потврђено да наива, због своје блискости децем изразу, може бити снажан подстицај за педагошки рад који обједињује креативност, самопоуздање и културну комуникацију.

Табела 7. Приказ етапа радионице „Наивни музеј у учионици“

Фаза активности	Опис реализације
Припрема	Деци је објашњен појам музеја и приказане су фотографије стварних изложби уметничких галерија. Вођен је разговор о значају изложби и могућности да и они направе свој музеј у учионици. Циљ је био развој свести о вредности уметничког рада и припадности културној заједници.
Реализација	Деца су осликала сопствена дела у стилу наивне уметности, са наглашеним фигурама и снажним бојама. Радови су изложени у учионици, уз постављене натписе са именима аутора и називима дела. Деца су била кустоси сопствених радова и представљала их родитељима и вршњацима.
Резултати посматрања	Деца су са поносом представљала своје радове, показујући висок степен мотивације и самопоуздања. Родитељи су активно учествовали и подстицали децу похвалама. Уочена је повећана сарадња и тимски дух приликом уређивања изложбеног простора.
Анализа и закључак	Радионица је показала да уметност може бити медијум за развој самопоуздања, колективне одговорности и културне

свести. Деца су стекла искуство јавног представљања сопственог рада, што је допринело њиховом емоционалном и социјалном развоју.

Слика 18. Графички приказ нивоа креативности, сарадње, емоционалног израза и мотивације по фазама радионице „Наивни музеј у учионици“

2.5.5. Радионица 5: „Моје село у бојама – упознајемо наивну уметност“

Предшколска група (5-6 година)

Репродукције дела српских наивних уметника (Зузана Халупова, Мартин Јонаш) са приказима људи у заједничким активностима – породице, комшија, деце у игри, људи у дворишту или селу. Питам се да ли ће деца, посматрајући људе на сликама, препознати односе међу њима и повезати приказане ликове са сопственим искуством живота у породици и заједници. Деца се слободно задржавају испред постављених слика, посматрају ликове, њихове положаје, величину и међусобне односе. Васпитач не именује ликове нити објашњава садржај слике, већ подстиче децу на размишљање и разговор отвореним питањима: Шта мислиш, ко су ови људи? Ко је овде дете, а ко одрастао? Шта раде заједно? Да ли ти ово личи на неко место које познајеш?

Деца спонтано износе своја тумачења, договарају се и понекад имају различита мишљења, што васпитач прихвата и подстиче као део процеса учења. Разговор се развија у правцу препознавања породичних односа, заједништва и улога људи у окружењу. Васпитач бележи децје изјаве и користи их као основу за даље активности, без вредновања тачности одговора. Активност подстиче развој социјалне перцепције, вербалног изражавања и повезивање визуелног садржаја са личним искуством детета, у складу са Reggio Emilia приступом.

Општи циљеви:

- Подстицање креативности, слободе изражавања и маштовитости.
- Развијање естетске осетљивости и интересовања за ликовну уметност.
- Ојачавање самопоуздања кроз стваралачко истраживање.
- Пружање могућности за самостално доношење одлука и истраживање материјала.

Специфични циљеви:

- Уочавање карактеристика наивне уметности (јарке боје, једноставни облици, приказ сеоског живота).
- Развијање пажње, концентрације и визуелне перцепције.
- развијање финомоторике кроз различите ликовне технике.
- Подстицање деце на интерпретацију сопствених искустава кроз слику.

Материјали:

- Репродукције слика познатих наивних уметника (Ковачић, Генералић, Станисављевић, Рабузин...)
- Дрвене бојице, воштане бојице, темпера, пастел
- Папири различитих формата (А3, квадратни, издужени...)
- Картонске подлоге
- Мини макете кућица, животиња, људских фигура
- Природни материјали (слама, гранчице, каменчићи)

- Светлосне провокације (лампице, пројектор са сликама села)
- Огледалца за посматрање детаља

Провокације су постављене тако да дете само истражује, открива, поставља питања и повезује искуства.

Провокација 1 – „Како изгледа село у очима уметника?“

Поставити сто са репродукцијама слика наиве, лупама и огледалцима.

Питања која подстичу истраживање:

- Шта прво примећујеш на слици?
- Које боје је уметник највише користио?
- Да ли су куће као у нашем селу/граду?
- Да ли се чини да нешто „није баш као у стварности“?

Провокација 2 – „Нађи свој детаљ.“

На малим картицама налазе се исечени делови слика наиве (кров, прозор, дрво, животиња). Деца бирају један детаљ и покушавају да пронађу његову „кућу“ – где припада у целој слици.

Провокација 3 – „Насликај звук“

Пустити звуке села (птице, трактор, ветар, киша).

Питати децу:

- Како би изгледао звук ветра у једној слици?
- Којим бојама би насликао звук птица?

Ово је важно јер наиве често преноси осећај атмосфере, не реализам.

Провокација 4. – „Додир уметности“

На столу понудити природне материјале: сламу, зрневље, гранчице.

Питања:

- Како би уметник користио сламу?
- На шта те подсећа ова гранчица?

Деца стварају асоцијативне идеје – темељ за аутентичну стваралачку експресију.

Провокација 5. – Светлосни центар

У мрачнијем делу собе пројектовати велике слике наиве.

Деца слободно причају шта виде, а васпитач само усмерава питањима:

- Како изгледа небо?
 - Да ли је кућа равна или као да „стоји укосо“?
 - Зашто мислиш да уметник то тако слика?
1. Деца обилазе станицу са провокацијама.
 2. Изражавају своја запажања, коментаре, осећања.
 3. Васпитач не објашњава „шта је тачно“, већ рефлектује њихове изјаве:
 - „Приметио си да су боје веома јарке. да видимо још где се то појављује!“

Деца бирају своју технику: темпера, воштане боје, комбинована техника, колаж са природним материјалима.

Могу да бирју и формат папира.

Предлог задатка:

„Насликај своје село или град – али као уметник наиве: шарено, слободно, како ти видиш свет.“

Елементи које могу укључити: куће, баште, децу, животиње, небо, сунце, дрвеће.

Васпитач подстиче размишљање:

- „Како би твоја кућа изгледала када би имала највеселију боју?“
- „Може ли дрво да буде плаво ако ти тако желиш?“
- „Шта је у твојој слици најважније и зашто?“

Галерија и рефлексја

Деца постављају своје радове у „Галерију малих наиваца“.

Разговор:

- Шта ти се највише свиђа на твојој слици?
- Шта си први пробао данас?
- Шта си научио о уметницима који сликају овакве слике?

Васпитач даје позитивну, подржавајућу повратну информацију.

Ова активност допринела је да дете:

- спонтано користи јарке боје;
- препознаје основне елементе наиве;
- развија самопоуздање у стваралачком изражавању;
- истражује различите технике и материјале

Активност 2 – „Луткице из наивног света“

Циљеви активности

- развијање креативности и маштовитог мишљења
- упознавање карактеристика наиве (наглашене пропорције, јарке боје, једноставни облици, изражени детаљи)
- развој fine моторике и тактилног искуства
- охрабривање симболичке игре и пришповедања
- подстицање самосталног избора материјала и начина обликовања
- повезивање визуелне уметности и 3D стварања

Посматрање и разговор

Кратко гледање репродукција наиве.

- деца примећују: велике очи, шарена одећа, несразмерни делови тела, декоративни детаљи
- Питања:

„Зашто су очи тако велике?“

„Да ли тело мора да буде исто као у стварности?“

„Шта све фигура може да сакрије у себи?“

Деца самостално бирају основну конструкцију:

- тело од дрвета
- глава од стиропора, грудвица папира
- ноге од штапића, картонских тракица
- коса од вуне, траке папира
- руке од дрвета

Васпитач не нуди готов модел – само поставља провокативна питања:

- „Шта ако твоја луткица има краће ноге, али веома дугачке руке?“
- „Како би изгледала ако јој направиш огромну капу?“
- „Који детаљ би био најважнији за твоју фигуру?“

Просторне провокације:

Неочекивани распоред предмета

- У средини собе стоји огромна вунена лопта и поред ње минијатурна картонска кућица.

Провокација: „Ко би могао да живи у кући која је мања од лопте?“

Велики папир са нацртаним стопама и длановима

Нацртане несразмерне контуре (нпр. веома мала стопала, огромне руке).

Провокација: „Каква би то особа могла да буде?“

Лук кроз који деца улазе у просторију

Направљен је од траке папира са шарама типичним за наиву.

Провокација: „У какав свет улазимо данас? Кога ћемо тамо срести?“

Материјалне провокације:

Стављају се на сто тако да подстакну везу са наивном уметношћу.

Материјали намерно несразмерних димензија

- огромно дугме + минијатурни комад тканине
- дебели конопац + врло танке жице
- мали стиропор + јако велики лист папира

Провокативно питање:

„Како би ово могло да постане део нечијег тела?“

„Који део фигуре би био највећи ако користиш ово дугме?“

Материјали који траже интерпретацију

- кривудава гранчица (као „чудна рука“)

- мали каменчићи (као „очи“ или „кости“)
- стаклене перле (као „срца која светле“)
- вуница у три контрасне боје

Провокација: „Шта видиш у овом облику? Шта би могло да постане?“

Користе се слике и илустрације наиве које нису превише детаљне, већ погодне за машту.

Визуелне провокације:

Поређење реалистичне и наивне слике

Једна фотографија правог човека, друга слика човека у наивном стилу.

Провокација: „Шта би ти променио/ла код ове особе да изгледа као да је из бајке?“

Необичне боје у моделима

Слике људи са:

- плавим рукама
- наранџастом косом
- зеленим лицем

Провокација: „Ко би могао имати овакво лице? Зашто?“, „Како боја може да прича о карактеру фигуре?“

Наративне провокације:

Непотпуна прича

Васпитач започиње: „Синоћ је једна мала луткица побегла са слике наиве. знам само да је имала нешто јако велико и нешто јако мало... Шта мислиш, шта је то било?“

Деца интерпретирају и обликују луткицу према својим замислима.

Гласови и покрети

Васпитач закорачи у простор са необичним покретом (нпр. огромним корацима или ситним, брзим трчкарањем).

Провокација: „Ко би се тако кретао? какво тело би имао?“

Тајанствена кутија

У кутији се налазе 3 предмета (нпр. дугме, перо, гранчица).

Провокација: „Коме би ово могло бити део тела?“; „Која луткица би имала оваква крила или очи?“

Емоционалне провокације

Наива често преноси осећање, па се то користи као почетак за креирање ликова.

Карте емоција са једноставним цртежима

Провокација: „Ако твоја луткица осећа радост, како би изгледао њен израз?“; „Како изгледа фигура која се изненадила?“.

Одабир боје као осећања

Деца бирају боју која ће бити „основна емоција“ фигуре.

Провокација: „Шта значи ако је твоја луткица потпуно у житој боји?“; „Да ли боја може да говори уместо ње?“

Активност „Луткице из наивног света“ омогућила је деци да кроз игру и истраживање открију главне карактеристике наивне уметности: несразмерне делове тела, јарке боје, декоративне шаре и симболичко изражавање.

Деца су самостално бирала материјале, правила оригиналне фигуре и кроз то развијала креативност, фину моторику, машту и способност повезивања визуелног и наративног израза. Провокације током рада су подстицале слободно размишљање, решавање проблема и доношење одлука без потребе за „тачним“ решењем.

Процес је био важнији од естетског резултата: свака фигура представља јединствен дечији поглед, доживљај и причу. Сактивност је допринела развоју самопоуздања, изражавања емоција и осећаја припадности групи кроз заједничку изложбу.

3. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА

Све четири реализоване радионице показале су да наивна уметност има снажан педагошки потенцијал у раду са децом предшколског и млађег школског узраста. Анализа дечјих продуката, посматрања током активности и накнадних дискусија са децом указала је на неколико кључних налаза који потврђују почетне истраживачке претпоставке.

1. *Развој креативности и маште*

У свим радионицама уочена је висока слобода изражавања и одсуство страха од грешке. Деца нису доживљавала стваралачки процес као ограничен реалистичним оквирима, већ су боју, облик и простор користила као средство за приказивање унутрашњих доживљаја. Ово је у складу са Виготским (2004) схватањем да машта представља креативну реконструкцију стварности (Vygotsky, S; 2004). Посебно је у радионици „Чаробни пејзажи“ запажено симболичко коришћење боја и наглашена композициона слобода.

2. *Развој емоционалне интелигенције*

Дечји радови и њихова објашњења показали су да уметнички израз може бити средство за испољавање емоција и односа. У радионици „Моја породица у бојама“ чланови породице приказивани су различитим величинама и бојама, што је симболички одражавало емотивну блискост. Ови налази потврђују Пијажеову (1962) тезу о симболичкој игри и Стошићев (2020) закључак да уметност подстиче развој емоционалне свести и саморегулације.

3. *Развој симболичког мишљења*

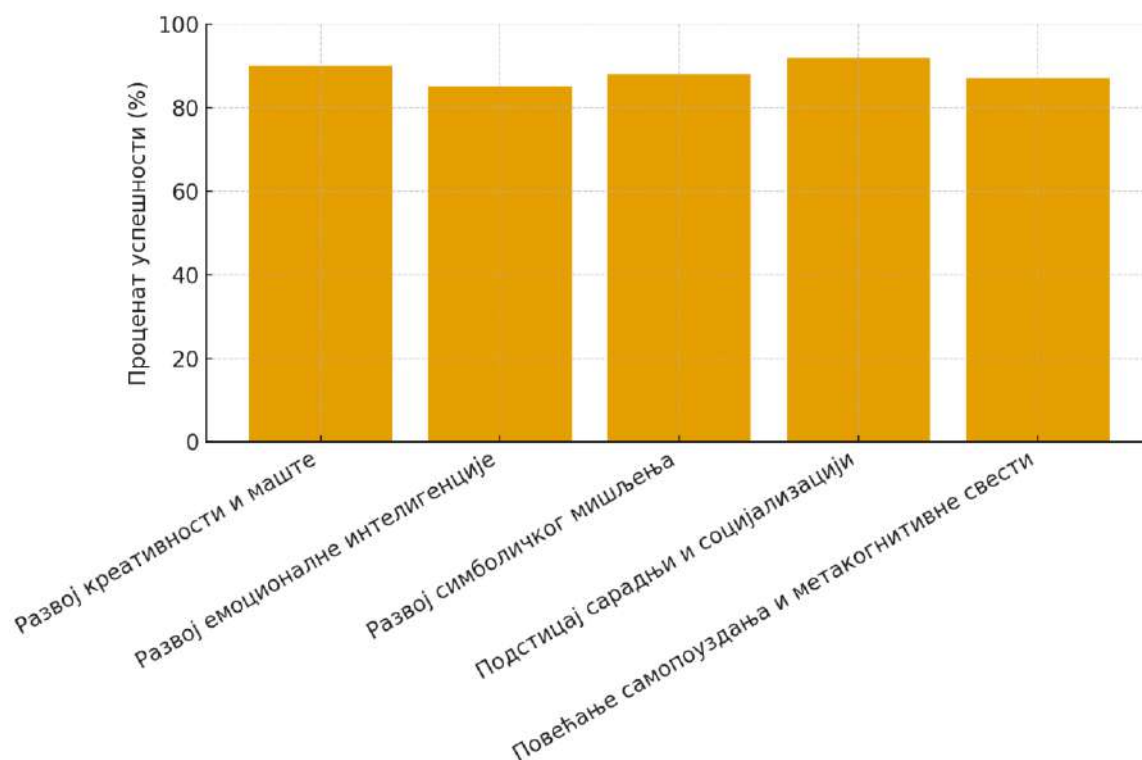
Уочено је да деца апстрактне појмове као што су љубав, блискост, срећа и радост умеју да визуализују путем симболичких знакова. Присутни су мотиви срца, крила и непропорционалних фигура, што потврђује налазе Ловенфелда и Бритена (1987) о важности симболичког израза у развојним фазама раног детињства (Lowenfeld & Brittain; 1987).

4. *Подстицај сарадњи и социјализацији*

У групним активностима, као што је радионица „Прича на слици“, деца су показала висок степен сарадње, заједнички развијајући радњу и визуелни израз. У радионици „Наивни музеј у учионици“ колективна организација изложбе допринела је развоју тимског духа и осећаја одговорности. Ови резултати потврђују принципе Reggio Emilia приступа (Edwards, Gandini, & Forman, 1998), који уметност посматра као дијалогски простор учења и заједништва.

5. *Повећање самопоуздања и метакогнитивне свести*

Кроз јавну презентацију сопствених радова, деца су добила прилику да пређу из улоге ствараоца у улогу тумача. У радионици „Наивни музеј у учионици“ овај процес је резултирао већом свешћу о сопственом креативном идентитету и развојем самопоуздања. Деца су почела да сагледавају сопствени рад као вредан део заједничког културног простора.

Слика 19. *Анализа резултата радионица*

Графички приказ показује проценат успешности у пет кључних области које су пратиле реализоване радионице. Највиши резултат остварен је у категорији сарадње и

социјализације, што указује да су групне активности допринеле развоју тимског духа и осећаја заједништва међу децом. Висок ниво је уочен и у домену креативности и маште, где је слобода у изражавању омогућила деци да развију оригиналност и симболичко мишљење. Пораст емоционалне интелигенције и самопоуздања указује да је уметнички процес деловао подстицајно на развој личног и емоционалног идентитета. Укупно посматрано, резултати потврђују да наивна уметност има значајан педагошки потенцијал у подстицању целовитог развоја детета.

На основу представљених резултата може се закључити да контакт деце са наивном уметношћу значајно подстиче развој креативног, емоционалног и социјалног потенцијала. Радионице су омогућиле да деца уметност доживе не само као индивидуални чин стварања, већ као простор комуникације, размене и изградње заједнице. Наива се тако потврђује као моћно педагошко средство које спаја уметност, игру и учење у јединствен процес холистичког развоја.

3.1. Дискусија

Резултати истраживања показују да наивна уметност може да представља снажан и вишеструко подстицајан фактор у педагошком раду са децом предшколског и млађег школског узраста. Њена блискост децем изразу, наративност и специфична употреба боје омогућавају детету да се идентификује са делом и да сопствено искуство преведе у визуелни облик без осећаја ограничења.

3.1.1. Наива као медиј развоја креативности

Један од најзначајнијих исхода истраживања јесте ослобађање дечје маште и креативности. Деца су у радионицама показала слободу у избору боја, пропорција и симбола, што је потврдило да су прихватила идеју да уметност није нужно имитација стварности. Овај налаз је у складу са Виготским (2004), који машту дефинише као „креативну реконструкцију искуства“ (Vygotsky, S; 2004). Наива у том смислу делује као провокација која детету омогућава да стварност преобликује у нови симболички израз.

3.1.2. Наива и емоционални развој

Анализа радова у радионици „Моја породица у бојама“ показала је да деца користе симболе за изражавање блискости и емоција (нпр. мајка већа од куће, љубимац са крилима). Ови налази потврђују Пијажеову (1962) тезу о симболичкој игри и репрезентацији као кључном механизму у когнитивном и емоционалном развоју (Piaget, J; 1962).. Истовремено, они пружају васпитачима увид у то како деца доживљавају своје односе и породични контекст. На тај начин наива постаје не само средство креативног израза, већ и дијагностички алат за педагоге.

3.1.3. Наива и социјализација

Групне радионице, попут „Прича на слици“ и „Наивни музеј у учионици“, указале су на значај наиве у подстицању сарадње и колективног учења. Деца су заједнички креирала приче и организовала изложбу, што је у складу са Reggio Emilia приступом који истиче „сто језика деце“ и важност комуникације у процесу учења (Edwards, Gandini, & Forman, 1998). Наива се у овом контексту показала као „социјални медијатор“ који олакшава сарадњу, размену идеја и заједничко стваралаштво.

3.1.4. Упоредни осврт на теорије

У радионици „Прича на слици“ деца нису само цртала, већ су кроз визуелни и усмени наратив реконструисала и продужавала причу са уметничког дела. Ово потврђује Ејснерову (2002) тезу да је уметност специфичан начин мишљења који омогућава другачији облик разумевања света (Eisner, W; 2002). Деца су показала способност да уметнички садржај преведу у лични наратив и тако развијају когнитивне и социјалне компетенције.

3.1.5. Сопствено тумачење резултата

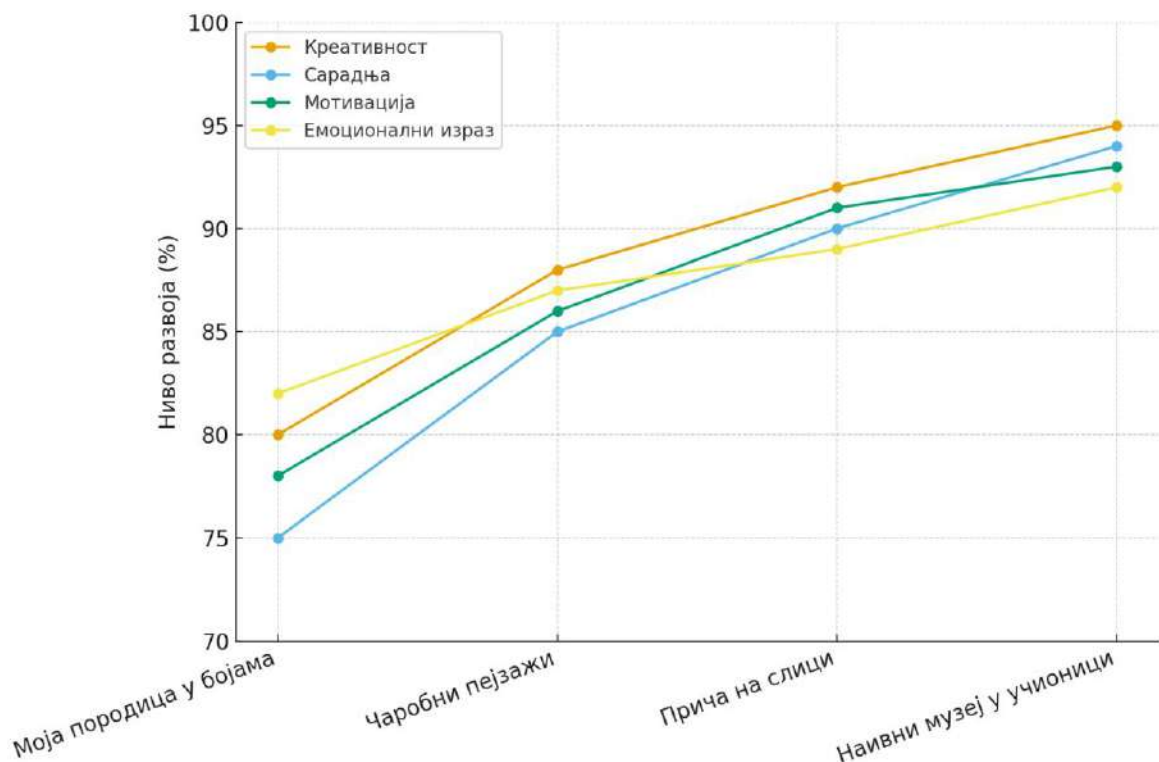
Сматра се да је вредност овог истраживања у томе што наивна уметност омогућава двоструку добит:

- **Креативна и емоционална слобода за дете** – дете добија прилику да искуства преведе у симболички облик без страха од „грешке“ или процене.

Такав приступ оснажује осећај аутентичности и подиже самопоуздање (Vygotsky, S; 2004).

- **Педагошки увид за васпитача/наставника** – кроз децје радове и њихова усмена објашњења могуће је стећи дубље разумевање емоција, односа и начина размишљања детета, што наставнику пружа драгоцену основу за даље васпитно-образовно деловање (Piaget, J; 1962).

Другим речима, наива није само средство креативног израза, већ и „педагошки прозор“ у унутрашњи свет детета. Управо овај аспект чини је изузетно корисном у савременој педагошкој пракси, јер она истовремено доприноси изградњи децјег идентитета и обогаћује образовни процес (Edwards et al., 1998).

Слика 20. Линијски приказ напретка током четири радионице

Графикон приказује постепени раст нивоа *креативности*, *емоционалног израза*, *мотивације* и *сарадње* код деце током четири реализоване радионице. Уочава се континуиран напредак у свим посматраним категоријама, при чему најизраженији пораст бележе области креативности и сарадње. Радионице „Моја породица у бојама“ и „Чаробни пејзажи“ подстакле су развој индивидуалног и симболичког израза, док су „Прича на слици“ и „Наивни музеј у учионици“ омогућиле децу да искуствено увежбају

колективни рад и рефлексiju о сопственом стваралаштву.

Ови резултати потврђују да постепено увођење наивне уметности у васпитни процес доприноси интегрисаном развоју детета, у складу са Виготским (2004) и Ејснеровим (2002) схватањем уметности као простора креативне реконструкције искуства и социјалне интеракције (Vygotsky, S; 2004, Piaget, J; 1962).

4. ЗАКЉУЧАК

Наивна уметност, иако је дуго била на маргинама званичне историје уметности, данас је препозната као аутентичан и значајан уметнички израз. Њена посебност огледа се у једноставности форме, снажној употреби боја, наративности и искрености израза, што је чини блиском децјем визуелном стваралаштву. Управо ове особине отварају простор за њену педагошку примену, посебно у раду са децом предшколског и раног школског узраста.

Ово истраживање је показало да наива није само уметнички правац који сведочи о култури и традицији, већ и моћно средство за развој креативности, маште, емоционалне интелигенције и социјалних вештина код деце. Организација радионица заснованих на репродукцијама дела Анри Русоа, Зузане Халупове и Мартина Јонаша показала је да деца врло лако ступају у дијалог са оваквим уметничким делима, препознају њихову симболику и преводе је у сопствени стваралачки израз.

Главни налази су:

1. Деца су у раду са наивом показала слободу у изразу, спонтано су користила боје и облике без осећаја да морају да прате „правила“. Ово потврђује тезу Лава Виготског (2004) да машта представља креативну реконструкцију искуства (Vygotsky, S; 2004).
2. Дечији радови су показали симболичко представљање емоција и односа, што је у складу са Пијажеовом (1962) теоријом симболичке игре и репрезентације (Piaget, J; 1962).
3. Колективне дечије активности као што су заједничко приповедање и организовање изложбе допринеле су развоју сарадње и социјализације, што је у духу Reggio Emilia приступа и његове идеје о „сто језика деце“ (Edwards, Gandini, & Forman, 1998).
4. Наива је подстакла наративно мишљење, јер су деца кроз визуелни израз градила приче и интерпретације, што је у складу са Ејснеровим (2002) схватањем уметности као посебног начина мишљења (Eisner, W; 2002).

На основу добијених резултата може се извући неколико препорука значајних за праксу:

1. Увођење наиве у програме предшколског и школског васпитања може обогатити наставни процес и омогућити деци да изразе своја искуства на аутентичан начин.
2. Радионичарски приступ показао се као најефикаснији облик рада, јер комбинује индивидуални креативни израз и групну сарадњу.
3. Интеграција са другим наставним садржајима (причање, литература, музика) доприноси холистичком развоју детета и потврђује мултидисциплинарни потенцијал наиве.
4. Родитељи као публика – изложбе попут „Наивног музеја у учионици“ подстичу дијалог између деце, наставника и родитеља, што јача заједницу и оснажује деčје самопоуздање.

Истраживање је спроведено на релативно малом узорку (32 деце), што значи да се резултати не могу у потпуности генерализовати. Даља истраживања би могла да укључе већи број учесника, као и поређење ефеката наивне уметности са другим видовима уметничког израза (нпр. апстрактна уметност, модерна уметност). Такође, корисно би било пратити дугорочне ефекте рада са наивом на развој креативности и емоционалне интелигенције код деце.

Тумачење добијених резултата, води ка закључку да наивна уметност има двоструку улогу:

1. за дете, она пружа слободу креативног и емоционалног израза, без страха од грешке;
2. за педагога, она служи као прозор у унутрашњи свет детета, омогућавајући дубље разумевање његових емоција и односа.

Због тога се може рећи да наива није само уметнички стил, већ и вредан педагошки ресурс. Њена примена у образовној пракси доприноси развоју деçјег идентитета, емоционалне интелигенције и креативности, истовремено градећи мост између уметности, педагогије и живота.

Да би се потенцијал наивне уметности у потпуности искористио, важно је да васпитачи и наставници осмисле активности које ће бити прилагођене узрасту, али и довољно изазовне да подстакну деју машту. На основу спроведеног истраживања, као и постојећих педагошких теорија, могу се предложити следећи модели примене:

1. Ликовне радионице инспирисане наивом

- Деца добијају задатак да осликају своју породицу, природу или празничну атмосферу на начин како је они доживљавају, а не како „реално изгледа“.
- Циљ је да дете развије симболичко мишљење и да научи да кроз боју и форму изрази емоције (Piaget, 1962).

2. Интеграција са језичким активностима

- Након што заједно анализирају наивне слике, деца осмишљавају кратке приче о приказаним сценама.
- Овим се комбинује визуелни и вербални језик, што је у складу са Ејснеровим (2002) ставом да уметност представља специфичан начин мишљења и комуникације (Eisner, W; 2002) .

3. Интердисциплинарни приступ

- Наива се може повезати са музиком или драмским играма. На пример, након посматрања слике на којој се људи спремају за празник, деца могу извести кратку драмску сцену уз музику која одговара атмосфери.
- Ово је у духу Reggio Emilia приступа, где се инсистира на „сто језика деце“ – различитим модусима изражавања и учења (Edwards, Gandini, & Forman, 1998).

4. Културолошки контекст

- Наставници могу представити дела познатих ковачичких наиваца као што су Зузана Халупова и Мартин Јонаш, уз кратку причу о њиховом животу.
- Деца тако упознају српску културну баштину и истовремено развијају осећај припадности заједници (Петровић, Д; 2019).

5. Изложбе и јавне презентације

- Организовањем мини-изложбе „Наивни музеј у учионици“ деца добијају прилику да представе своје радове родитељима и вршњацима.
- Ово јача самопоуздање и развија метакогнитивну свест, јер дете не само да ствара, већ и размишља о сопственом процесу рада (Eisner, W; 2002).

Наива у педагошком контексту не представља само уметност „за децу“, већ и уметност са децом, простор у коме дете постаје истраживач, стваралац и интерпретатор сопственог искуства. Њена примена омогућава да васпитачи и наставници виде више од цртежа: они добијају прозор у дечју машту, емоције и доживљај света. Зато се може закључити да наивна уметност није само културно благо, већ и савремено педагошко средство које обогаћује наставу и васпитање у целини.

Литература

1. Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (1998). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach*. Ablex.
2. Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. Yale University Press.
3. Hardy, T. (2017). *Art education in the early years: Creativity, play and cultural learning*. Routledge.
4. Lowenfeld, V., & Brittain, W. L. (1987). *Creative and mental growth* (8th ed.). Macmillan.
5. Malaguzzi, L. (1994). *Your Image of the Child: Where Teaching Begins*. Exchange Press.
6. Malchiodi, C. (2012). *Art therapy and clinical practice*. Guilford Press.
7. Matthews, J. (2003). *Drawing and painting: Children and visual representation*. SAGE.
8. Mesquita-Pires, C., et al. (2022). The potential of visual arts in early childhood education: Children's perspectives. *Early Child Development and Care*, 192(14), 2299–2313.
<https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1868574>
9. Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. Routledge.
10. Rinaldi, C. (2006). *In dialogue with Reggio Emilia: Listening, researching and learning*. Routledge.
11. Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian & East European Psychology*, 42(1), 7–97.
<https://www.marxists.org/archive/vygotsky/works/1930/imagination.pdf>
12. Winner, E., & Hetland, L. (2007). Art for our sake: School arts classes matter more than ever—but not for the reasons you think. *Arts Education Policy Review*, 109(5), 29–32.
<https://doi.org/10.3200/AEPR.109.5.29-32>
13. Голубовић, В. (2011). *Наивна уметност Србије*. Београд: Културни центар.
14. Малеш, Д. (2007). *Развој симболичке игре код деце предшколског узраста*. Загреб: Школска књига.
15. Миленковић, С. (2017). Уметност у вртићу као подстицај за креативност. *Иновације у настави*, 30(3), 72–85. <http://www.inovacijeunastavi.rs/>
16. Петровић, Д. (2019). Ковачица – центар наивне уметности у Србији. *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, 47, 145–160.
<https://doi.org/10.2298/ZMSLU1947145P>
17. Стошић, М. (2020). Уметност као посредник у развоју емоционалне интелигенције деце. *Педагогија*, 75(3), 411–426. <https://pedagog.rs/>

18. <https://myarthaus.com/collections/all>
19. <https://www.musee-orsay.fr/en/artworks/la-charmeuse-de-serpents-9090>
20. <https://nasaradost.org.rs/>

ПРИЛОГ

Анкетни упитник за васпитаче

Овај упитник је анониман. Циљ упитника је прикупљање мишљења васпитача о примени уметности наиве као подстицаја за развој креативности и ликовног изражавања деце предшколског узраста.

Упутство: Заокружити понуђени одговор или додати сопствено мишљење где је наведено.

I ОПШТИ ПОДАЦИ

1. Пол:

- ☐ М
- ☐ Ж

2. Радни стаж у предшколској установи:

- ☐ до 5 година
- ☐ 6–10 година
- ☐ 11–20 година
- ☐ преко 20 година

3. Узраст деце са којима најчешће радите:

- ☐ 3–4 године
- ☐ 4–5 година
- ☐ 5–6 година

II ПИТАЊА О РАДУ И УМЕТНОСТИ НАИВЕ

4. Да ли сте до сада у раду са децом користили ликовна дела наивних уметника?

- ☐ Да
- ☐ Не

5. У којој мери сматрате да уметност наиве може да подстакне дечју машту?
- ☐ у веома великој мери
 - ☐ у великој мери
 - ☐ делимично
 - ☐ у малој мери
 - ☐ уопште не
6. Колико уметност наиве подстиче емоционални израз детета?
- ☐ у веома великој мери
 - ☐ у великој мери
 - ☐ делимично
 - ☐ у нешто малој мери
 - ☐ без значаја
7. Да ли учавате побољшање сарадње и комуникације међу децом током радионица инспирисаних наивом?
- ☐ Да, значајно
 - ☐ Делимично
 - ☐ Врло мало
 - ☐ Не
8. Који аспект деце највише напредује током оваквих ликовних активности? (можете означити више одговора)
- ☐ машта и креативност
 - ☐ емоционални доживљај и изражавање
 - ☐ фина моторика
 - ☐ комуникација и сарадња
 - ☐ самосталност у раду
 - ☐ нешто друго: _____
9. У којој мери је деци лако да разумеју и прихвате стил уметности наиве?
- ☐ врло лако
 - ☐ углавном лако

- ☐ делимично
- ☐ тешко
- ☐ врло тешко

III ОТВОРЕНА ПИТАЊА

10. Наведите пример активности или ситуације у којој су деца показала посебну заинтересованост, маштовитост или емоционалну реакцију током рада са мотивима наивне уметности:

11. Ваше мишљење о значају уметности наиве у предшколском образовању:
